

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.

Річна передплата виносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 рублі), квартална 3 К. (1·20 рублі). :: Ціна сього числа 30 сот. (15 коп.).

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Омелян Бачинський.
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege,
Tür 19. Адміністрація: Tür 6.

II. рік.

Відень, 10 жовтня 1915.

Ч. 37—38.

Просимо найдалше до тижня поспішити з залеглою передплатою, евентуально її відновити, бо в противнім випадку здержимо дальшу висилку часописи.

Союз визволення України.

I. Організація Союзу.

Тенеза. Український Інформаційний Комітет. Як сформувала ся загранична організація Союзу. Право на репрезентацію національних змагань народу. Політичний осередок на Україні, з якого вийшов Союз. Склад членів Союзу. Організаційна зв'язь заграничної організації Союзу з созвучними елементами на Україні. Два центри Союзу, евентуальний третій центр Союзу. Переходова організаційна форма Союзу, тимчасовий склад керуючих осіб. Внутрішній устрій заграничної організації Союзу.

Становище українського народу в Росії вже давно висувало потребу мати за кордоном репрезентаційний орган, в формі постійної організації, котра інформувала би західно-європейський політичний світ про українську справу й шукала би за границею підпори для українських національно-політичних змагань. На протязі трьох років перед вибухом нинішньої війни робили ся різні заходи в напрямі пропаганди й організації самостійницької політичної акції російських Українців; в процесі сих заходів народилась і кристалізувалась гадка про основанне Союзу визволення України. Автором сеї гадки та самостійницької політично-орієнтаційної платформи російських Українців на випадок війни, уложеної ще в 1912 році, була особа, що до війни й тепер перебуває в Росії та належить до найчільніших репрезентів української політичної думки.

Основанне Союзу задумано як безпартійну, загальнонаціональну організацію — на випадок війни. Розуміло ся, що Союз мав виступити публично як політична репрезентація російських Українців з вибухом війни. Тимчасом повстав у Львові (з кінцем 1912 р.) Український Інформаційний Комітет, який з одної сторони започаткував розвинути тепер Союзом визволення України літературно-інформаційну акцію про українську справу в різних краях Західної Європи, з другої сторони старав ся завести чим більше зв'язків з поодинокими особами й організаціями на російській Україні, одержавши від визначних українських діячів одобренне для своєї роботи. Український Інформаційний

Комітет оснував ся з ініціятиви одного з теперішніх членів президії Союзу, що був також секретарем комітету, а свою діяльність провадив при участі й допомозі галицьких Українців.

З вибухом війни ті з емігрантів Українців, в крузі яких була відома ідея Союзу визволення України й які працювали над популяризацією української справи за кордоном, почувались до обов'язку зреалізувати ту ідею, покликати до життя вимагану історичною хвилиною політичну організацію. Так повстав у Львові в перших днях серпня 1914 р. Союз визволення України, до якого приступили сливе всі видніші російські Українці, що в той час перебували у Львові.

Незалежно від роботи, розпочатої Українським Інформаційним Комітетом у Львові, розширеної потім Союзом визволення України, в иншій формі і в иншій сфері вела ся підготовна робота для самостійницького руху на Україні з інших країв Західної Європи, де перебували українські політичні емігранти. Організаційні узли руху зав'язувались з конечности за границею, але робота ся мала своє корінне на російській Україні.

Коли війна вибухла й перед кожним Українцем-патріотом стала ясною конечність організованого спільного ділання на користь визволення вітчизни, — до Львова, як центра свободного українського життя, в перших же днях війни зіхало ще кілька українських політичних діячів, які також приступили до Союзу визволення України, передавши йому свої зв'язки за кордоном й на Україні. По зайняттю російською армією Львова Союз переніс свій осідок до Відня і тут знову декілька російських Українців приступили в його члени. Пізнійше пара осіб, нездатних до організованої політичної діяльності, або самі відпали від організації, або були усунені з Союзу. Натомісць Союз об'єднав коло себе як співробітників у різних галузях веденої ним роботи, особливо коло своїх видавництв, кількадесять осіб споміж австрійських Українців.

З вище сказаного ясно, що основанне Союзу визволення України льогічно випливало з розпочатої передтим російськими Українцями політичної роботи за кордоном, яка вела ся в контактї з українськими політичними діячами, що мешкають у Росії, і мала на увазі відповідну роботу на Україні. Було се лише організаційне втілення задовго перед війною поширеної політичної думки та відповідало настроям і змаганням політично активного українського громадянства в Росії.

Очевидна річ, що Союз визволення України, повставши в обставинах, коли війна одібрала змогу комунікації з Україною, не міг відразу увійти в організаційні стосунки з існуючими на Україні організаціями й поодинокими політиками, але зробив дещо в сім напрямі пізнійше, в часі війни.

Коли иноді заходить мова про мандат, який би дав Союзови право заступати інтереси народу, то з приводу сього треба сказати таке: Українська нація в Росії, позбавлена умовами політичного режиму змоги проявляти себе як самостійну національну індивідуальність, тим самим позбавлена своїх національних, „легітимованих“ репрезентантів, бо в законодавчих тілах — в державній Думі і державній Раді — Українців „репрезентують“ ренеґати й зайди, найбільші вороги українського народу. В російсько-українських обставинах, де ціле політичне життя відбуваєть ся в політичній підземелю, легітимацію промовляти в імені народу й заступати його інтереси має той, хто для народу та серед народу працював і працює, хто, живучи інтересами народу, відчуває його потреби, хто в найважчих політичних обставинах здатний на чин, хто вміє єднати коло політичних гасел сили суспільні й творити політичне життя. З такої категорії людей складаєть ся той національно-політичний осередок на російській Україні, з якого вийшли творці і члени Союзу визволення України та з яким вони звязані численними товариськими й політичними звязками. І ся обставина дає Союзови коли не формальне, то моральне право бути виразником національно-політичних змагань деяких верств українського народу під теперішню хвилю.

З згаданого національно-політичного осередку вперше вийшло перед п'ятнадцятьма роками гасло самостійної України та під сям гаслом основано тоді першу на російській Україні політичну партію (Р. У. П.) — матір декількох інших, пізнійших політичних угруповань російських Українців. На плечах людей сього осередку спочиває тепер значна частина національної роботи на Україні як нелегальної, так і легальної, а що до партійного та соціального складу сього осередку, то репрезентовані тут різні політичні напрями й різні суспільні верстви — від великих земельних власників до робітників і селян.

Досить докладною відбиткою політичного осередку на Україні є особистий склад членів Союзу за кордоном. Переважають тут елементи, що від 15 літ беруть найактивнішу участь в національній русі як робітники на полі політичній, літературній, просвітній, економічній. Тут рівнож є люде різного соціального становища та різних політичних переконань — від поміркованих національних демократів до соціальних демократів. Отже в Союзі репрезентовані майже всі існуючі на Україні політичні напрями. Се не значить, що в Союзі репрезентовані партії як політичні організації. Партійне життя на Україні в останніх роках

значно підупало — при одночаснім загальнім зрості національного руху — й зложити організацію з формальних репрезентантів партій було б дуже важко, або й зовсім не можливо. В сих обставинах Союз, будучи репрезентантом політичної ідеї, спільної людям різних політичних напрямків, що існують в українськім громадянстві, мобілізує коло сеї ідеї суспільну думку, організує суспільні сили, творячи таким чином міжпартійну політичну репрезентацію.

За кордоном в ряди Союзу стало все, що здатне до творчої політичної роботи. Так само на Україні активні політично самостійницькі елементи стають під прапор Союзу. Доказом сього — політична нарада українських діячів, яка відбула ся в квітні 1915 р. в Києві, а яка з одобренням поставилась до політичної позиції, зайнятої Союзом, і до його діяльності й постановила затіснити зносини з заграничною організацією Союзу. В сій цілі вислала нарада свого делегата за кордон на конференцію з членами президії Союзу. Ся конференція відбула ся в маю 1915 й на ній уложено плян політично-організаційної роботи на Україні. Відповідно до сього пляну в однім з центрів України організуєть ся Центральний Комітет Союзу, а в кождім більшій місті — місцеві комітети. Переведенне сеї організації взяв на себе делегат з України. Теперішня президія Союзу за границею перемяняєть ся на Заграничний Комітет Союзу.

Сим способом сотворено два центри Союзу, які в співділанню і взаїмнім порозумінню провадять акцію Союзу — Центральний Комітет — організаційну на Україні, президію Союзу (Заграничний Комітет) — репрезентаційно-інформаційну й иншу за границею.

Отсе представленне внутрішньої організації Союзу показує, що Союз є не тільки та організація, що виступає за границею, але й що ся загранична організація репрезентує созвучні політичні елементи на місцях, на Україні, які рівнож організують ся під тою самою назвою і становлять властивий, з природи річи конспіративний центр Союзу в Росії, а загранична організація Союзу являєть ся явним репрезентантом того центру назверх.

З огляду на спосіб повстання Союзу й на задачі, які поставив собі Союз, його організаційна форма є переходова, а персональний склад осіб в керуючих центрах тимчасовий.

З дальшим ходом воєнних подій в окупованих областях України може повстати ще третій центр Союзу. По платформі й пляну діяльності Союзу крім репрезентаційно-інформаційної акції за границею і самостійницької пропаганди й організації на Україні (дотепер заходи в сім напрямі могли мати місце головно на лівобережній і степовій Україні з причини, що ціле Правобережжє є воєнним тереном) — цілю Союзу є також переведенне національної організації на окупованій Україні. Коли загранична організація Союзу одержить спроможність розпочати начеркнену його пляном роботу в окупованих областях, скомунікуватись з місцевими чинниками та створити місцеві організації, в результаті сього може повстати новий центр, спеціально для провуду роботою в окупованій Україні. Тоді й провід політикою Союзу за границею може перейти в руки нових людей, які знайдуть ся на місцях. Залежатиме се врешті від волі місцевих національних організацій по обох сторонах воєнно-політичного кордону.

Внутрішній устрій заграничної організації Союзу ще остаточно не усталений. Основателі Союзу творять президію

Союзу, склад якої potwierджено на зборах ширшого гурта перших членів Союзу. Президія Союзу репрезентує організацію назверх і полагоджує всі справи Союзу. Тепер пре-

зидія Союзу складається з пп. Володимира Дорошенка, Андрія Жука, Маріяна Меленевського й Олександра Скоропис-А. Жук.

Стрільцький боєвий обоз.

(З цикло: „Над Золотою Липою“).

На просторій площі під горбом розтавив ся стрільцький „боєвий обоз“.* Оба куріні побіч себе. Вози рядочком поуставлювані, як жовніри при перегляді. Кождий віз замаєно зелено — dulce cum utili (солодке з пожиточним). Одно, що якоесь відраднійше, друге, що ворожому літакови тяжше доглянути вози. — Звісно ще, що українська душа любить дерева й перенесла їх, хоч мертві, на се пусте місце. Крізь галуззе деревець продираєть ся і лопотить синьо-жовта хоруговка. Хто йде, чи іде гостинцем, пізнає зараз, що се Українські Січові Стрільці. Перед возами чистота й порядок. Земля заметена та скроплена вапном. Се вже зі санітарних оглядів. За возами знову рядом поуставлювані шатра. Вони теж замаєні галуззем. Тільки в першій куріні одно велике шатро стоїть трохи ззаду. Там мешкають „голови“ обозу і куріня. За шатрами „іржуть коні на припоні“. Під голим небом, без підстїлки, зносять вони неменші труди від людей. Все-таки ліпше виглядають від інших. Се й чужі офіцери признають. Бо стрільці дбають за коней. Коло них ходять же самі господарські сини, що дома ще навчили ся шанувати худобину. „Ти, чоловіче, можеш і три дні не їсти, а кінь мусить, бо не потягне“, — така вже їх засада. Та зате, чи їдеть ся вперед, чи назад, стрільцький обоз не бідує. — За кіньми стоїть найнещасливіша, найбільше нищена на війні порода. Мордують її і центральні держави й чотиропорозумінне. Ніколи вона не політикувала. Нікому нічого не завинила, а її нищать усі без милосердя. Се рогата худоба. Всілякі масти, всілякі роди й племена, позвожувані тут, ідуть на поживу для війська. І тирольські гарні воли й запалобокі, як жидівські шкани, галицькі корови й довгорогі сини угорських пушт. Все те стоїть коло жмінки сіна, чи трави та жде своєї черги. Не свідомі їй й тому щаслива. Спокійно пережовує траву та слухає здивовано реву гармат і тріскоту крісів, там — на переді.

Ледви сонце зійде, вже цілий табор на ногах. Перші встають обозні і будять кухарів. Ось старий „Вуйко“ зачинає розпалювати й рішучим голосом видає розпорядки помічникови „Ярині“. Тимчасом ветає і решта обозу. Обозні обох курінів т. Карась і т. Біляч Іван переходять попри вози, оглядають усе й видають зарядження. Кождий приказ виповнюєть ся докладно та скоро, бо що до першого, то не випадає старого „Дзядзя“ не послухати, що до другого, то марсове лице т. Біляча примушує до послууху. Дві фіри з кожного куріня відїзджає по набір до найближшої набірної стації. „Дзядзьо“ сварить Сеньчука, що бочка не в таким порядку, в яким би він хотів. Мряка поволі підносить ся, а з нею і дими з двох ватр. Вуйко підкладає до вогню, дуге, клене на їдкий дим, а як огонь добре розгорить ся, кладе кітли на каву. Курінні різники т. Пявка і т. Бучкевич ладять ся до своєї роботи. Не один віл вирвав би слабій паль, до котрого причіплений, і зник би в поблизьких лісах, якби знав, пощо то черкають ножі об камінь. Але він того не знає. За хвилину два воли лежать уже розтягнені на землі. Пів години не мине, а з волів слїду немає. Одна тільки кров зостанеть ся, тай ту присипають землею. М'ясо розбирають

сотенні харчові, а шкіра, звинена на роги, йде до магазину. Всього наглядають курінні харчові. Вони уважають, аби при розділі м'яса всі сотні дістали по справедливості.

За той час кухарі зварили каву та роздають рівно й справедливо всім. Хиба що „Вуйко“ кого протегує, то тому додаєть один полонник* більше. І то крадьком, щоб інші не нарікали. По сніданню сотенні писарі засідають до своїх рахунків, інші пораять ся коло возів. Курінні майстри оглядають вози. Дещо треба поправити, дещо змінити. Сподіваний „vorwärts“ (вперед), тож вози мусять бути сильні. Так минає передполудне.

Кухарі по роздачі кави миють кітли та, відпочивши трохи, беруть ся за обід. Незадовго парує вже в кітлах воляцька їда й кождий знову дістає своє.

Як куріні стоять у резерві, то по обіді відїзджають вози з набором до сотень. Одна фіра до кождої сотні. Везуть сире м'ясо, каву в консервах, чай, цукор і т. и. Якже-ж сотні є в першій лінії, то кухні варять все коло обозу, а тільки вивозять три рази денно їсти „на гору“. — Пополудні приходять і почта. Ось курінний почтар і куріня Кичоровський показав свою імпазантну фігуру на закруті дороги. „Почта! почта!“ кричать усі вдоволені і нетерпеливо ждуть. Нарешті почтар входить до обозу й зараз цілий обоз злітаєть ся довкола нього. Кождий рад би щось дістати з дому, чи від дівчини. Щасливі відходять зараз до шатер дрібний лист читати, а інші потішають ся надією: „Може завтра!“ й наразі вдоволяють ся часописями. В обозі рух стихає. Тільки погоничі ведуть попасти та напоїти коні, а майстри нишпорять коло возів. Затє чути скрип пера не в однім шатрі. То викінчуєть ся рахунки, робить ся викази та списи. Курінні харчові й обозні студіюють різні „Vericht'i“ (звідомлення) і „Befehl'i“ (прикази). Потім видають розпорядки по приказу „свише“.

Сонце сідає за горами та з його заходом обоз кінчить свою працю. Приходить вечера. „Вуйко“ знову урядує з полонником і розділює всім рівно, хиба, що кого протегує. По вечері збирають ся хлопці в гуртки й гуторять допізна про воєнне положення, про рідні сторони, дїм і рідних людей. — Неодному на згадку рідного села вирветь ся зітханне з грудей. Вкого вже село визволене зпід Москалів, тому гадка про відпустку не дає спокою. Вкого знов ще дїм у ворожих руках, просить Бога, щоб міг вже незадовго думати про відпустку. То тут, то там понесеть ся пісня. То широка, тужлива, як степи України, то весела, як ясне літнє небо. Деє коло воза любитель музики дає концерт на розтяганій гармонії. Та ось вертають вози й кухні. Роздають ся ще останні прикази й цілий обоз мало-помало завмирає. Тільки вартові снують ся, як тіни, й коні форкають на припонах. — А там „на горі“ лопотять стріли, блищать ракети й від часу до часу реве гармата.

Писано 19 вересня 1915.

Роман Курчинський.

* Gefechtstrain.

* Хохла, вареха.

Похорон одного з 37-ох.

(По битві коло Соколова).

Місце постою I курія У. С. С., 18 вересня, 1915.

„Gebenedeit sei, da du kamst, die Stunde!
Wie war dein Kuss so süß für jede Wunde,
Als alles uns verwarf
„Wir kamen bei dir an, die Atemlosen,
Nach langem Wandern, sturmgepeitscht, gejagt.
Die Hoffnung selbst hat im Gewittertosen
Uns „Lebewohl“ gesagt!“ . . . *

Нині відбув ся похорон стрільця Михайла Тимощука родом з Корнича в коломиїськiм повіті. Поховали його в „Хатках“ коло Соколова біля хреста при великім роздорожу над рікою Стрипою, при співучасті старшини та стрільців I курія й місцевої громади.

Корницька громада в Коломиїщині вислала 37 хлопців до У. С. С., гарних, молодих, завзятих. Зостало ся з них всього на всього двох. А з тих двох упав в останній битві коло Соколова ще один: Михайло Тимощук. Як наших стрільців обступили Москалі з усіх сторін і виходу вже не було видно, зміркували ті, котрі позітали при життю, що тепер можна лишень або піддати ся або дорого „продати життє“. І вони рішили ся зробити се останнє. Належав до них і покійний Тимощук. Він довго стріляв закритий у своїм окопі, а вкінці досить йому було тої криївки; вискочив з неї і стріляв ще якийсь час цілком відкритий, поки московська куля не вцілила його в саме чоло. Перешла мозок і вийшла другою стороною голови. Він мертвий повалив ся на землю. Так зостав ся з корницьких Січовиків тільки один.

Він вчора пізнім вечером відкрив мертве тіло свого товариша й сусіда та дав про се знати курінному лікарєви, котрий вислав зараз санітетів з ношами. Козацькі патрулі волочили ся ще по соколівських полях і санітети з нараженням життя принесли серед темної ночі тіло Покійного.

Нині від рана йшов дощ. А товариші з Тимощукової чети копали для нього гріб — біля хреста при великім роздорожу. І сплели вінець і збили хрест з мальованого дерева. Молоденький священик якогось угорського полку, Словак, зголосив ся сам ще досвіта до нашої полкової управи, що відправить молебень. І терпеливо ждав увесь час на дощі. А гріб копали глибокий. Прийшов начальник У. С. С. Г. Коссак і курінний отаман С. Горук і сотник Дудинський. Старший десятник Берегуляк привів як почесну сторожу останки чети, до котрої належав Покійний, — в повнім уоруженню. Зібрала ся громада. Почув ся плач жінок.

Священик тихо відправив молебень. Стрільці принесли сухий, повний сніп пшениці і постелили його свому товаришеви під голови та старанно прикрили його золотим, звенячим колосеєм пшениці. Воно зазвеніло, як у жнива, в хвилі, коли посипала ся земля на спущене в могилу тіло. Домовини не було.

На прощання промовив начальник У. С. С. Коссак, починаючи словами: „Прощаємо в останнє одного з наших товаришів, котрий мав бодай те щастє, що хоронять його свої,

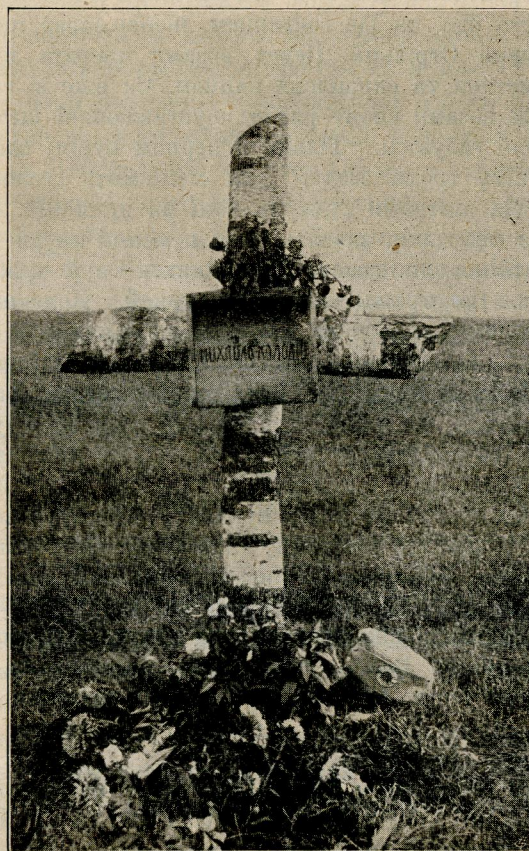
* Благословенна будь, годино, що прийшла! Якій же солодкий був твій поцілунок на всі рани, коли вже все опустило нас . . . Тоді до тебе ми прийшли, з сил вибиті, до довгій блуканині, гонені бурєю, коли сама надія сказала нам: „Бувай здоров!“ . . .

не чужі й не ворожі руки. А скільки наших упало так, що навіть ніхто ніколи не знатиме з їх роду, де лежать їхні кости! Таких жертв вимагає від нас велика та свята справа українського народу . . .“

Знов посипала ся земля і залунав плач у тяжкім, дощем наповненім повітрі. А стрільці вбили хрест у голови свого товариша, простий, мальований хрест, по котрім, як слези, полили ся струї дощу.

Так похоронили У. С. С. одного з останніх хлопців, котрих громада Корнича вислала бороти ся за долю українського народу. Навіть „вічна пам'ять“ не могли йому заспівати, бо ворог України був недалеко . . .

Др. Осип Назарук.

Стрільцький гріб.

*Степ. Вітрець холодний віє,
Гнуть ся жовті трави
І шепчуть між собою
Про часи криваві.*

*Серед трав з берези хрестик
В юру руки зносить,
Помянути товариша
Перехожих просить:*

*„Помяніте ширим серцем,
Щирою душею,
Щоби спав спокійно, вкритий
Рідною землею.*

*Не забудьте в день побіди
І його знанути,
Щоб хоч те приснилось в гробі,
Що хотів добути“.*

*Під хрестом стрільцька шапка
І осінні квіти
Притулили ся до гробу,
Як до мами діти.*

*Притулили ся до гробу
Січового друга . . .
А над ними сум літає
І могильна туа.*

Р. Курчинський.

Під портретами предків.

Щоденно ворони летять,
Щоденно ворони кричать:
„Там спалили,
Там убили,
Там піймали,
Там забрали,
Посадили,
Осліпили
І згноїли...
Кра—Кра—Кра! Олесь.

Стояла на гробі мужа й дивила ся, як суголовками поміж морем дозріваючого збіжа йшов її син-одинак на чолі невеличкого гуртка сільських хлопців.

Провадив їх до сусіднього містечка, де збирали ся Січові Стрільці—добровольці.

Жваво, хоч мовчально, посував ся невеличкий відділ і серед буйного збіжа виглядав, як човен на розбурханім морі.

Чи допливе щасливо, чи потоне?

Питанне, підсунене чисто малярським вражінням, ставало справою душі й охоплювало ціле її єство...

Чи потоне?

Що станеть ся з її сином, що станеть ся з тими парібчаками, котрі так бадьоро йдуть глянути смерти в очі? Згинуть, чи повернуть у славі? —

Знає кожного з них по імені від малої дитини.

Прецінь хрестило ся то в їх хаті, на попівстві верещало дивними голосами, як покійний муж зливав зимною водою мягку головку, та втихомирювало ся щойно біля теплої пазухи хрестної мами.

А потім видала їх у церкві, кругловидіх, чепурних, з довгим рівнопристриженим волоссям, що звисало над чолом, як стріха над хатою. А пізнійше стрічала майже що днини, як бігли або вертали зі школи. Мали торбинки через плечі й ціле село повне було їх криків і пустоти. Літом скакали в потік, мов жаби в болото, а зимою спускались на санчатах або ховзали ся на великих чобітках з задер-тими носами.

Ще пізнійше, коли вже добре підхопились, стрічала їх при роботі в полі, з блискучими косами або при боронах і плузі.

А нині вони там, на дорозі до смерти й до слави, а її син на самім переді.

Кланяють ся їм густі збіжа своїм низьким поклоном і шелешуть, мовби казали: „Кланяємо ся вам і дякуємо іменем нашої спільної матери, рідної землі.“

І пливуть тії шепоти та поклони від ниви до ниви аж до широкого двірського лану...

Бачить їх добре, бо цвинтар лежить на горбку й цілу околицю видно, мов на долоні, а ще з мужевої високої могили.

Бачить, як відходять усе даліше та даліше й як гублять ся на широкім виднокрузі.

А її син на самім переді...

Що? Може мала казати: одного тебе маю, не пуцу? Може мала плакати та нарікати перед ним, що невблагана смерть так недавно забрала її мужа, а тепер хоче забрати й сина? Може мала гладити його по тій буйній, неслухняній чуприні і хвалити, що добрий, бо матери самітною не кинув? А що було-б тоді, коли його товариші з кривавих

боїв повернуть буйні, загартовані, здорові? Коли над ними сїятиме кривава заграва слави, коли пісня, як пташка, пічне про них безсмертну думу щебетати? Що було би тоді?

Чи не сказав би з жалем до неї: „Мамо, ти позбавила мене моєї весни, ти мені велику кривду вчинила!“ Ні, не могла, навіть не пробувала спиняти! Най летить на стрічу незвісного, най дужаєть ся, най борикаєть ся з долею, на те він мущина!

Який же щасливий верне колись до неї зпосеред того лоскоту й тріску, з тих димів і червоних дун, мов з пекла! А як не верне?...

Що буде, як не верне? питала ся мужевої свіжої могили та тих квіток, що на ній уперве завітвали. „Господи, не карай мене так жорстоко! Не лишай мене самітною на світі, мов на цвинтарищу, не кажи на гробі струнішим хребтом сторчати, а допусти до великої загальної праці і смерть зішли на мене, мов тихий сон на очі втомленого женця. О Боже!“

Коли вертала з цвинтаря, стрінула перестрашену служницю. „Москалі! Іде їх тьма тьменна. Найхало повне подвіре. На ганку кількох офіцерів!“ Хлипала, як через сон дитина.

Їмость спинила ся на хвилю, мов чоловік, котрим закрутить вітер. Здавало ся їй, що відриваєть ся від землі і летить у пропасть. Почала в думці застановляти ся: „Йти, чи не йти?... Піде... Але як то все скоро звіяло ся — одно за другим! Там стоїть мужева непоросла могила, там син відійшов до війська, а тут уже й ворог у селі... Як тії громи часто бють?... І як тут остояти ся і не впасти?“...

Повела рукою по чолі і мовби хотіла думки геть відігнати та кликнула на заплакану слугу: „Підемо!“...

Пішли...

На подвірю іржали розкульбачені коні. Високі й кремезні салдати так заялозені й копитами вкриті, що їм лиць не було пізнати, крутили ся від стайні до стодоли й лаяли ся здорово. На ганку стояло кілька офіцерів. Переступали з ноги на ногу, підсвистували та голосно перечили ся. Видно в них було чванливість легкого успіху й непевну гордість дешевої побіди.

Як побачили її, догадали ся, що се мабуть господиня хати й кинули суперечку. Один спитав: „Приймете непрошених гостей до себе?“ „А хіба-ж вам треба мойого дозволу?“ — відповіла спокійно. Тоді знову инший почав по українськи:

„Здоровлю вас, пані-матко, усім добром і прошу для себе та для цілого товариства ласкавої гостини в вашій хаті“ — проговорив, мов у якій історичній драмі.

„Де сила, там і прощення не треба“ — відповіла, відчиняючи двері. „Газдуйте, як почали.“

„А ми вже собі й обід „заказали“, бо зголодніли, мов вовки. Наш обоз зостав ся позаду, а ваше населення втікає перед нами, як перед заразою. Чи сильно гнівватиметься?“

„Не злякав би вас мій гнів, панове, — розпоряджайтесь!“ Вийняла з шафи жмут ключів і кинула на стіл, а сама подала ся до останньої кімнати, де пересиджував звичайно покійний муж.

Замкнула двері та знеможена звалила ся на постіль.

„Господи! як нагло звіяла ся тая буря! Ще кілька неділь тому було так тихо, погідно. Земля зародила так буйно, як ніколи. Ярина, збіже, овочі. Люде з радістю дожидали жнив. А тепер — ось тобі й жнива!... Що тут робити... Що робити?...”

І всілякі незаспокоєні питання, всілякі тривожні думки та сумніви стали товпити ся довкола неї розгуканою, крикливою юрбою. — Що тепер буде?...

Чула, як у ідальні накривали до обіду, як непрошені гості бренькали острогами й вилками, як питали ся старої кухарки, чи нема в пивниці вина, й як один з них побіг туди, щоби вибрати кілька „благородніших“ фляшок.

Чула, як незабаром почала ся забава, звичайна, широка втіха. Луск корків, дзеньк чарок, непристойні московські дотепи.

Заткала вуха, щоби того всього не чути, й юрба питань, сумнівів і тривоги знову кинула ся на неї, мов розгукана товпа, коли хтось крикне: „Горить!“ Аж серед тої сутолоки добачила добре знайоме лице — сина. А за ним гурток парібіків, а кругом них збіже, мов море, а вони плывуть, як човник, все дальше та дальше, вже лиш голови видно, лиш шапки, за хвилину зникнуть, пропадуть раз на все. Диви ся! надиви ся на них — може їх більше не побачиш ніколи!

І вдивила ся в той образ, мов у чудесну зяву, й більше не хотіла нічого бачити ні чути.

(Кінець буде.)

Богдан Лепкий.

Кривавим шляхом.

III. Спів відлетних журавлів.

В Карпатах став спокій. Дрімливими верхами

Ходили білі мли, голубили ліси.

Вечірній сумерк плив зарінками, мурами

І сів жемчужин сріблитої роси.

Ярами журкотів веселий шум Опору,

А понад всім неслась таємна пісня бору.

Крізь синяву небес тягнули у вирії

Осінні втікачі, відлетні журавлі.

Чарівна тишина родила тихі мрії

І клала їх до сну у захистнім селі,

Що на узбіччю гір, закутане імлою,

Леліяло казки про любий рай спокою.

Здавалось, Азіят злочинною стопою

Ніяк не збещестить сих гір і мирних сіл;

Здавалось, гірняки, обняті самотою,

Не збануть навіть в снах страшних кривавих діл;

Здавалось, лми шалки, що вернуть з долів з жиру,

Роскажуть їм колись про некло сього пиру.

Нараз змінилось все: заммерла дума бору,

Опір здивовано спинив свій бистрий бі

І вслухав ся у шум, що проникав простори.

Втім шлях заступонів під сталю крепких ні

І враз замаяли Мазепині прапори

І пісня тисячів збудила сонні гори:

„Звершилась міра, кров братів,

Нелюдські злочини катів

І заньблена народу честь

Зродили мечь, криваву мечь!

Най громи ірлянуть в нашу скрань,

Нехай займеть ся в грудях ірлянь!

Настав наш час, прийшла пора:

Ура на бій! Ура! Ура!“

Як дикий ураган, як зичний прохит грому,

Гремів сей бодрий спів по стоках темних гір.

Проснуло ся село, відкрили ся хорони

І в мирних ірляків огнем зайняв ся зір.

Вони мшили все: рідню, овес на полю

І, станувши в ряди, пішли на бій за волю.

Гшли крізь темний вал угорського кордону,

Щоб стати кошом за стїнами Карпат,

Щоб там в онї журб скрітти мечь розону

І ірлянути в Москву, як дикий водопад

І відплатити всі насильства та наруш.

Над ними журавлі співали пісню тути . .

II. Карманський.

Галицькі „емігранти“ в Росії.

IV.*

Перші такі „втікачі“ виїхали з Буковини ще в лютім через Новоселицю і Бесарабію меншими партіями. Їх число зростало й так доносить уже „Dziennik polski“ з 18 квітня (1 мая), ч. 119, що до Хотина прибуло коло 3.000 збігців. Між буковинськими „втікачами“ були заступлені всі краєві нації. Побіч наших селян були Волохи, Липовани й навіть Жиди (диви тойже „Dz. polski“). „Голось Москви“ подає оповідання про пригоди старообрядців, що втікали з Білої Криниці і Клімівців дня 26 січня („Прик. Русь“ з 6 марта 1915, ч. 1578). Між утікачами була й горетка інтелігенції,

* Замітка. В попередім числі „Вістника“ (ч. 35—36) треба початок дрібного друку в 2. стовбці 8-ої сторони від слів „Хто має тепер“ аж до слів „Кіевской Мысли“ і т. д. (стрічки 8 до 18 з гори) дати в примітку по словах: Так приміром пише „День“.

7 православних священиків (між иншими оо. Велигорський і Василевич), сім православного псаломщика, два правники й один богослов черновецького університету, родина (з 3 осіб) якогось малого урядника й один збанкrotований „домовладьбелець“ із Чернівців, фризієр з жінкою і конторщик, а крім того декілька ремісників. В „Прик. Русь“ (з квітня, ч. 1604) згадують ся заходи „буков.-руських“ студентів у Києві в справі їх прийняття на київський університет.

Враз із буковинськими втікачами вибрали ся також партії Гуцулів з Надвірнянщини, Богородчанщини, Станіславщини та Долинщини („Колокол“ з марта в інтервю гр. В. Бобринського в часі його побуту в Петербурзі) і розбредли ся по Бесарабії і Київщині („Прик. Русь“ з 4 марта,

ч. 1576, і 17 марта 1593; „Кіевская Мысль“ з 9 серпня ч. 219). „На жаль“ — жалується „Прик. Русь“ (з 17 III ч. 1593) за „Кіевлянин-ом“ — „їх недостаточнo в порівнянню з попитом!“ Треба згадати, що влади віднесли ся до тих людей надто неприхильно. З „Кіевлянина“ знаємо (ч. 54 з 23 лютого), що залізничні влади не то що не дали їм вільних карт, але навіть залізничних знижок*. Крім того одеські військові влади, в яких район попали втікачі, відсилали всіх селян за Волгу з поминенням Київa й округа, де має силу випрошене в начальника командуючого рішення уживати галицьких селян до сільських робіт. („Прикарпатє. Русь“, ч. 1593). Лише деякі з тих людей дістали ся до Київa й тут зайняли ся ними „Гал.-Русс. Общество“, заложивши тимчасовий приют для інтелігентів, і київська земська управа, яка розмістила зараз селян по сільських заводах. — В. Демченко дав також місце для 250 селян.

Потім зачали переходити втікачі з Західної Галичини та Лемківщини. Між ними переважали Поляки** й се значують часописі, навіть польські. „Gazeta Wieczorna“ з 16 (29) мая ч. 2318 пише, що до Львова прибуло 144 осіб з Зах. Галичини (в тім 28 інтел.) і що 112 з них поїхало далі до Росії. Та сама часопись з 9 (22) мая (ч. 2312) згадує, що до Київa приїхали втікачі з Ніска й Ряшова. Поступова „Кіевская Мысль“ з 5 мая 1915, ч. 124, доносить, що між утікачами з Лемківщини зміж 1826 осіб більшість „Малороссы, остальнше Поляки“. »Dziennik kijowski« подає за „Львовск-им Вѣстник-ом“ (ч. 124 з 1915), що зі Львова прибуло багато польських збігців з Західної Галичини, але більшість їх лишила ся поки-що у Львові, чекаючи на кінець німецької офензиви. А. Панкратов балакав у Львові на двірці з утікачами й стрічав між ними Поляків, що також утікали від австр. „веревки“ (!) („Во Львовѣ“. „Рус. Слово“ з 16 (29) V 1915, ч. 111). Подібні звістки подає „Кіевлянинъ“ з 13 червня, ч. 160. „Новое Время“ (з 20 липня н. ст., ч. 14124) каже, що не тільки з сїл, але й з міст „виїхали численні польські родини.“

Відтепер московські й московфільські часописі зачали заводити вже постійні рубрики „Галичане-бѣженцы“, що зі стрічок розросли ся з часом до об'єму цілих шпальт. Звідеи ми доволі добре поінформовані про ті перші ще в деякім порядку переведені евакуації.

Першими евакуаціями займали ся російські цивільні влади при помочи своїх урядників і московфїлів. Звідеи між утікачами багато людей із сїл і повітів, заражених русофільською агітацією. Найбільший контингент дала Лемківщина й темні гірські села. Так знаємо приміром, що з Сяніччини втікло 1500 московфільських родин, з Вороблика Корол. ціла громадська рада („Українське Слово“ з 2. VIII, ч. 21), з дрогобицького повіту вилуднило ся село Лішня, з якої виїхало 166 людей („Укр. Слово“ з 1. VIII, ч. 22). З Калущини вибрали ся люде тільки з московфільських сїл за приводом віцемаршалка о. Сойки. Так само з Долинщини (Диви кор. Зпід Карпат до Росії в „Нов. Времени“ з 9 (22) VII, 1915, ч. 14126). Із Скільщини забрали ся люде з Ко-

ростова, Гребенова, Корчина, Козьови, а в часті з Сколього („Укр. Сл.“ з 31. VII, ч. 19). „Пострахом — пише „Свобода“ (ч. 23) — удало ся Москалям заманити багато людей з Комарник, Ільника, Бітлі, Ботелки і и. (всюди там перед війною мали вплив московфїли), а навіть з Турки пішло з Москалями коло 200 людей. З Руденщини втікли тільки поодинокі особи (тамже). З Рогатинщини тільки з села Вельківці втік парох з частиною людей („Укр. Слово“ з 29. VII, ч. 17.), з Полтви забрало ся ледви 12 людей („Укр. Сл.“ з 28. VII, ч. 16), а з Глинян пропав тільки сам маститий о. протоєрей Ф. Решетилевич („Укр. Слово“ з 28. VII, ч. 10).

Із львівського повіту більше людей вибрало ся з села Запитова. Після інформацій „Now-ого Wiek-u“ (з 29 вер. 1915, ч. 4287) виїхало звідти до Росії 118 родин, полишивши 1375 моргів ґрунту, а 70 родин лишило ся на місці. З інших громад (як Ременів, Підліски Великі й Малі) виселенців було не багато.

Вже 5 мая перебуває до Київa зі Львова 120 учителів й учительок („Кіевл.“ ч. 121), а 3 мая дістає чигиринський єпископ Никодим телеграму від Маркова й Сохоцького, що вівторок прибуде до Київa 2400 Галичан-утікачів. І справді 10 мая ст. ст. прибули до Київa дві більші партії втікачів з Перемищини, одна під проводом д-ра Р. Кенса, що обіймала разом 2550 осіб (1800 селян, 225 інтелігентів і коло 300 дітей), друга під проводом Нестеровича з 700 селянами. »Dziennik kijowski« з 6 (19) мая, ч. 113, доносить, що до Київa прибувають усе нові партії втікачів та що 5 мая прибуло коло 2.000 осіб (з 20 інтелігентами), переважно Гуцулів і селян з повітів Нароль, Ясло, Дукля, Турка й Нієко. 6 (19) мая приїхало до Київa коло 3.000 втікачів, у переважній часті підкарпатських Українців і Гуцулів („Dziennik kijowski“ з 7—20. V, ч. 124). 8 червня ст. ст. прибуло львівським поїздом доволі багато інтелігентів, що недавно тому покинули Стрий, Станиславів й інші галицькі міста („Кіевлянинъ“ з 9 червн., ч. 156). Як доносить „Кіевская Мысль“ з 22 червня (ч. 171), прибуло в двох днях залізницею до Київa поперх 4.000 Галичан, головнo з львівського, жовківського, миколаївського та золочівського повіту. З золочівського повіту повтікали в більшім числі тільки люде з Снович, Рикова, Балучина (56 родин) та Куткора (22 родин); з інших сїл вибрали ся лише поодинокі родини („Із увільненої Золочівщини“. „Укр. Сл. з 9. IX“).

Число та склад тих перших виселенців можна в приближенню подати, бо до часу опущення Львова російськими військами всі транспорти „втікачів“, що переходили при помочи властей, направляли ся до Київa та рахували ся властями й нотували ся київськими газетами. Із тих зіставлень бачимо, що звістки про вилудненне галицьких сїл і про надзвичайно високе число втікачів до часів зарядження загальної евакуації російськими властями, себ то до половини червня, не відповідають дійсности. Воно було мало що вище ніж 20.000 і се видно з отсього зіставлення цифр.

23 квітня* згадує „Кіевлянинъ“, що до Київa на зарібки привезуть 1.200 Галичан (ч. 110). 4 мая прибуло 495 осіб, 5 мая коло 2.000 осіб, переважно селян, жінок і дітей, з 20 інтелігентами („Кіевл.“ з 6. V, ч. 123, »Dziennik kijowski« з 6 V, ч. 123). 6 мая приїхало знов понад 2.700 —

* Перевозка бѣженцевъ изъ Буковины должна производиться по общему тарифу и устанавливаться для перевозки этихъ бѣженцевъ льготный тарифъ не предполагается („Кіевл.“, ч. 54).

** До того дивя ще звістку в „Рѣчи“ з 26 падоліста 1914 ч. 320 в корреспонденції зі Львова, де якийсь полонений у Бохні студент констатував, що будімо Мазури в більшости ворожо настроєні проти Австрії.

* При всіх датах, де се не зазначено, розуміть ся дати старого стилю.

після обрахунку „Dzien. kij.-ogo“ з 7. V, ч. 124 коло 3.000 — так що, як доносить „Кієвлянин“ з 8 мая (ч. 125), число самих селян, приміщених у цловім маґазині, виносило коло 5.000 осіб. 8 мая прибуло до Київґа 550 галицьких селян і 50 інтелігентів, а ґубернатор гр. Бобринський заповів приїзд двох поїздів з 800 школярами й 1.000 селян у супроводі о. Сваричевського („Кієвл.“ з 9. V, ч. 126). 9 мая приїхало 800 осіб, а то інтелігенти й 5 буре і пансіонів для молодіжи (250 ґимназистів і дівчата самбірської та львівських буре) („Кієвл.“ з 10. V, ч. 127). 10 мая приставлено дві партії з Перемишля, одну, зложеноу з 1.800 селян, 225 інтелігентів і коло 300 дітей, під проводом д-ра Р. Кенса й другу з 700 селянами під проводом Нестеровича. Разом з Кенсом приїхало „Общество русских женщин во Львовѣ“ з своєю швальнею; приїхали також члени „общества им. Качковского“ („Кієвл.“ з 12. V, ч. 128). Під днем 14 мая читаємо в „Кієвлянин-ї“ (ч. 130), що тепер прибувають кожним поїздом малі партії в 50—100 людей, причім згадують ся імена О. Маркова, що привіз до Київґа 1968 осіб, Е. Лонкевича, що вів 1360 утікачів і д-ра Мироновича. 15 мая прибув сам „мученик“ С. Бендасюк. „Кієвлянин“ з 16 мая, ч. 132, містить телеграму про виїзд зі Львова дня 13 мая 650 осіб, між ними коло 100 інтелігентів. 27 мая в ночі прибуло 580 людей, в тім 80 інтелігентів („Кієвская Мысль“ з 28 мая, ч. 146), 180 бурсаків з Ставропіїї і Св. Володимирської бурси та 150 дівчат із жіночого пансіона („Кієвл.“ з 27 V, ч. 143). 1 червня наспіло 400 осіб. „Нов. Время“ у телеграмі з Київґа з 5 червня доносить, що до Київґа все ще прибувають невеликі партії галицьких „бѣженцевъ“. 6 червня прибула ще одна партія, самі інтелігенти („Кієвл.“ з 7. VI, ч. 154), а 4 червня виїхало з Тернополя до 400 осіб, зі Львова 95. („Кієвл.“ з 5. VI). Партія інтелігенції з 6 мая була — як пише „Кієвская Мысль“

з 7 червня, ч. 156 — останньою партією; в дійсности дрібні партії інтелігентів прибували ще й пізнійше: приміром 8. VI („Утро Россіи“ з 9. VI, ч. 157, київська коресп. з 8. VI); прибули між иншими предсідатель „Рус. Нар. Совѣта“ др. В. Дудикевич, редактори „Прик. Руси“ й „Голоса Народа“ (Цѣрох) „съ сотрудниками“. Того-ж дня прибуло ріжними львівськими поїздами декілька ґруп Галичан, що покинули були недавно тому Стрий, Станиславів, Львів й инші галицькі міста. Вкінці 20 й 21 червня приставлено ґрупу виселенців з повітів жовківського, львівського, миколаївського та золочівського в числі поверх 4.000 осіб („Кієв. Мысль“ з 22. VI, ч. 171). Одначе ся остання ґрупа належить уже до примусово евакуованих.

Як бачимо з тих цифр, число галицьких утікачів від часу великої маєвої австрійсько-німецької офензиви виносило з днем 5 (18) червня 17.624. Се число моїх обчислень покриваєть ся цілковито з офіціяльним числом, оголошеним петербурзькою телеграф. аґенцією, що 5 червня числила 17.590 галицьких утікачів (15.700 селян і 1890 инших) („Нов. Время“). „Русскія Вѣдомости“ з 7 червня подають з днем 4 червня 15.300 втікачів, в тім 1.800 інтелігентів. Кривошеїн числив до половини мая ст. ст. 12.000 Галичан-утікачів („Рѣчь“ з 30 червня, ч. 167). Усі ті дати годять ся між собою; тільки обчислення „Украинск-ої Жизи“ (1915, No. 5—6, стор. 114), що до кінця мая ст. ст. числила коло 10.000 утікачів, трохи за низькі.

Усі ті втікачі, між якими була й деяка частина моєквофілів українського та польського походження, виселили ся наїв примусово, але могли ще виїхати в якім-такім порядку залізницями й мати по дорозі найконе́чнійшу опіку.

(Далі буде).

Др. Зенон Кузеля.

Українська оселя в Ґмінді.

Півтретя години їзди поспішним поїздом з двірця Франц-Йосифа в Відні в напрямі до Праги вже на границі Долішньої Австрії лежить повітове містечко Ґмінд. Під його боком виросло з американською скорістю друге місто — українська оселя!

Дня 15 ґрудня 1914 виїшов розпорядок долішньо-австрійського намісництва, щоб біля Ґмінду будувати бараки для українських воєнних утікачів із Галичини й Буковини. Вже 11 січня 1915 примістила ся в ґміндівських бараках перша валка втікачів. 5 лютого було вже 10.700 баракових мешканців, а 24 мая 29 тисячів! З такою скорістю росло се баракове місто!

Оселяли ся в тім місті ті наші бездолні люде, яких війна вигнала зпід рідної стріхи, бо або Москаль пустив з димом їх батьківські оселі, або зруйнували гранати, або, як довкруги Перемишля, треба було з стратегічних оглядів зрівнати хлопські хати з землею. Жителі сих нещасних, війною найбільше навічених околиць — се перша категорія мешканців українського Ґмінду. Ще в літі й осени минулого року виперли їх воєнні події з матірної землі й ще досі по цілім році скитальства не можуть вернути до дому. Доля загнала їх наперед у лісисти Карпати, опісля степами Угорщини скитали ся аж до границь Передитавщини; як мандрівні цигане переносили ся з місця на місце з цілою

родиною, дрібними дітьми, з хорими й недужими, з цілим движимим майном: возами, кіньми, худібкою... Скільки здоровля, скільки життя, скільки тяжко запрацьованого дорібку змарнувало ся в тій довгомісячній мандрівці, обчислити наразі годі. Скільки морального терпіння, скільки душевного болю пережили сї люде, не зрозуміє той, хто сам не перейшов такого пекла! Від серпня і вересня минулого року до січня, лютого й марта сього року перетягали наші воєнні втікачі з місця на місце. Кочували під полотном, розіпнятим над возами, осінні слоти переживали під дірками піддашами цеголень, зимові холоди в шобах без стін, в розвалинах старих фабрик і броварів... Аж вкінці по довгих місяцях такого собачого життя найшли захисний огрітий притулок у ґміндівських бараках. Друга категорія мешканців Ґмінду се переважно молодіж і то переважно жіноча. Се ті, котрих нужда й недостача зарібків в ріднім краю вигнали ще з весною 1914 на сезонів зарібки в західні краї. Війна заскочила їх на чужині, а коли минув сезон рільничих зарібків і кінчив ся час умови з підприємцями, Москаль зайняв їх рідні сторони й стало не можливим до дому вертати. Зима застала їх так само безпритотних, без стріхи над головою. Але їхня доля трохи краща. Се все люде в силі віку, привиклі й між чужими давати собі раду, а надто самі без дітей і набору, зате з деяким центом, за-

робленим на чужині, — їм удало ся сяк-так пережити, заки примістили ся в Гміндівській оселі. Та не завидувати їм! Вже другий рік без звязків з родиною, без вісток від своїх... А є між ними мами, що дома лишили дрібні діти, є сини й доньки, яких старенькі батьки zostали ся самі безпомічні на воєнним терені...

Вкінці третя категорія мешканців Гмінду — се ті, що в часі московського наїзду zostали ся на місці. Неначевросли в рідну землю і воєнні страхіття, не змогли вимести їх за батьківські пороги. Над їх головами жужіли шрапнелі, під стінами їх хат тріскали гранати, довкруги свистіли кулі, а вони тримали ся своєї землі, як глибоко вкорінені дуби. Пережили на місці осінню воєнну кампанію, перетривали сумні часи московського наїзду. Зимою зносили знущання салдатів, терпіли побої російських жандармів, веснували в безнадійнім сумі, в безвиглядній тузі... „чи вернуть ся наші?“ А коли збіже на нивках, зрошених сльозами, на поєних кровю, з кісток в осени поляглих жовнірів зачало сипати ся і цвісти, ... прийшли довго вижидані „наші“, але веліли їм вибирати ся з сіл, їхати в світ за очі, бо на рідних землях починаєть ся знову криваве весілля. Їм здавало ся, що їдуть на декілька днів, поки перевалить ся воєнна хуртовина, тому хапали лиш те, що було під руками, виводили за дрібні ручки босі діти, одягнені по літньому в сорочинку чи буденну душку, виганяли худібку з загород і самі так просто від праці, з тим, що на тілі, вийшли з села. А доля завела їх до Гмінду... Прощали свої хати на три до п'ять днів, не бачать їх уже шостий місяць.

Таким способом росло населення українського Гмінду. За дев'ять місяців було в Гмінді українських селян із усіх повітів цілої східної Галичини коло п'ятдесят тисячів. Багато з них прийшло й відійшло назад: муцин, здатних до війська, забрали під карабін, цілими валками виходили з Гмінду робітники на зарібки до рільних господарств і до фабричних заводів, частина вернула вже в увільнені від Москаля родимі сторони. Під кінець вересня с. р. zostало ся ще яких 12 до 15 тисячів. Від початку свого існування український Гмінд хвилює, як море; хвилями відпливають давнійші мешканці, хвилями напливають нові. В останніх часах приплив Українців зменшив ся, натомісьць надходять щораз свіжі валки Словінців з полудневого терену війни. Гмінд тратить поволи український характер, стає словінсько-українським містом. Сходять ся в масах два чужі й далекі собі славянські народи, які до тепер стрічали ся хиба в нечисленних одиницях.

Ідучи вулицями українського Гмінду, чуєш під ногами м'який мочароватий ґрунт. Коли пригадаєш, що бараки будували ся зимою і весною, під снігом і дощем, не можеш надивувати ся й енергії тих людей, що в таким короткім часі на багнах поставили сухе місто з брукованими вулицями, з асфальтовими хідниками, з дорогами, виложеними деревляними клецьками й поспаними будьто білим піском, будь чорним жужлем, — і техніці новочасного Європейця, котрою він у декількох місяцях поборює такі природні перешкоди, яких у наших рідних сторонах не довело ся ще побороти а цілі століття. Ті, що бачили Гмінд весною, оповідають, що бродили там у правдиво-галицькім болоті „по коліна“, нині переходить ся головними вулицями сухою ногою і лише в бічних заулках треба ще виминати „мяхкі“ місця. Та се остаточно навіть нічо не трудно, бо оселя

освічена електрикою краще й ряснійше, ніж галицькі міста з тридцятьма тисячами населення. Цікаво, що Гміндівські вулиці не біжать простолінійно, поміж періями бараків вигинають ся так, як в якімсь місті, що має за собою сотки літ повільного повстання.

Коли переступиш браму, що творить головний вхід до табору — цілий табір оточений і замкнений огорожою з кільчастого дрота, — бачиш право- й ліворуч самі публичні будинки. По лівім боці почта, ресторан, будинок управи, церква, школа й ремісничі вартати, по правім шпиталі, касарня жандармерії й військової сторожі. Щойно далі в гору зачинають ся мешкальні бараки втікачів, а є їх 126, кождий пересічно на двіста до двіста п'ятдесят голов. В середині бараку два поздовжні коридори та чотири ряди прич до спання, причім два середуші ряди поверхові. Середина бараку переділена широким поперечним коридором, на його середині залізна піч до огрівання й невелика бляшана кухня до пригрівання страв. По коридорах бігають діти й вештають ся старші, дехто лежить на причі й веде гутірку з сусідами, дехто читає лист або газету, дехто, підобгавши ноги, сидить по орієнтальному звичаю та в сумних тужливих думках кунає... Життя в бараку не веселе. На стіні проти входних дверей завішений образ Богородиці або Николая, прибраний в марні квіти, а перед ним блимають дрібні свічечки, неначе в сільській капличці. Декуди клячуть хтось перед образом і клепче молитву. З кутів чути кашель дітей і глибокі зітханья старших. На лицах мешканців бараків сум, жура й туга. Сумують за рідним краєм, за близькими та знайомими, за землею, в котру тільки праці й труду вложили, котра тільки літ кормила й живила їх; журять ся, що стало ся з їх білими хатами, з їх невеличкими господарствами, котрих вони сього року не обсіяли, з котрих не збирали; тужать, аби чим скорше вертати до дому, нехай з їх хат лише руїни й купи гною, нехай на їх полях лише бурян і кропива, нехай і місьць не знати, де були їх села — їх ланцом тягне до дому, душа їх лине в свою країну, серця сповнені одним лише бажаннем: вертати, вертати!

На лицах мешканців Гмінду сум, жура й туга. Я приглядав ся їм пильно й не бачив ані одного правдиво веселого безжурного лица. Навіть діти, що вулицями наших сіл уганяють пусті, веселі, крикливі, тут такі сумовиті, блідопожовклі, поважні й ніби налякані, що біль на них дивити ся. Жура та смуток старших переходить на діти, бо бачив я діти в Гмінді зі звичайним діточим виразом і в діточім настрою. Се ті, котрим властиво належало би найтяжше сумувати, — сироти без батьків і матерей, зібрані під плотом. Є їх сімдесятдвоє. Приміщені разом в окремім бараці-захоронці. Мамою для них п-ні Бачинська, їй помагають інші пані й господиня бараку.

Залізни ліжечка поскладані рядами в одній половині бараку, — в другій вільне місце на забави. І бавити ся є чим, бо ріжних діточих забавок досить. Там іде й наука та видно старших з шкільними книжками в руці і гімнастика й проходи, а діти між собою чують ся свійсько, більше свобідно, більше безжурно, ніж при боці засумованих батьків.

І ще один притулок для сих найменших: діточий шпиталь. Простора, ясна, світляна кімната, білі стіни, чиста долівка, вимощена лінолеум, ряди малих ліжочок. На чистій

постелі маленькі хорі. Скільки разів доводилося мені бути в диточім шпиталику, — все дізнавався дуже прикрого болючого вражіння. Недужі діти се щось таке суперечне з молодістю, з природою... Але лікарське знання доказує чуда. Поміж рядами ліжочок ходить струна, трохи похилена постать лікарки д-ра М. Марітчаківної і пояснює: туберкули. Якесь пергамінове жовте сотворінне рухається. На ліжечку підносить вихуділу головку, поморщене личко, запалі оченята... Чи буде що з нього? Лікарка ніби чекала такого питання. „А подивіть ся, — говорить теплим, лагідним голосом, — отій дівчинці було на весні ще гірше, а тепер не пізнати. Правда, що ти вже здорова?“ Питає голосом, в котрім звучить і радість і гордість молодого лікаря, якому

вдалося врятувати людське життя. Ідемо далі поміж рядами маленьких хорих. Лікарка приглядається їм допитливо, а на неї дивляться з усіх усюдів маленькі очі, в котрих не видно звичайного диточого страху перед „дохтором“, — але якесь привязанне, якась німа вдячність. Чути з усіх усюдів ту теплу, щирю, материнську атмосферу, яку зуміла молоденька симпатична лікарка витворити межи собою й дрібними пацієнтами. Бачиш, що тут не заводове, шпитальне трактованне хорих, але любов до тих маленьких нещасних царює. Скільки дівчорі вратовано-б, якби такі лікарки мали спромогу лічити наші сільські діти!

(Кінець буде.)

В. Темницький.

З українського будівництва в Галичині.

В часі московського пановання у Галичині зацікавилися дуже російські артисти й учені українським будівництвом. Висловом того був ряд статей у київських і львівських часописах. Для дослідів над галицькою архітектурою оснований в Петербурзі спеціальну комісію, що мала в перших днях мая 1915 прибути до Львова. Інформаторами комісії того роду були все Поляки та москвофіли, що давали тенденційні інформації. Крім того москвофіли старалися показати, що вони самотні вели в нас культурну роботу. Тому архітект Олександр Лушпінський рішився уладити виставу нашого старинного церковного будівництва в Галичині, аби показати його в цілості та в повній красі і тим робом викликати пошану для нашої рідної культури.

Матеріалу мав архітект Лушпінський багато й першої якості, коло 40 штук рисунків старинних будівель, 4 штук моделів у глині і 20 штук проєктів новочасної архітектури. Однак не досягнув своєї цілі. Виставу відкрито 6 мая і в тім часі розпочали російські війська відворот з Карпат, а далі й уткнули зі Львова.

При уладженні вистави став дуже в пригоді архітектowi Лушпінському Український Національний Музей у Львові, фундований митрополитом гр. Шептицьким. Від самого початку своєї діяльності звернувся музей пильну увагу на збирання видів, рисунків, плянів і деяких подробиць місцевого церковного деревляного будівництва минулих часів. Обовязок збирати пам'ятки українського церковно-народного життя вложив на музей його основатель митрополит гр. Андрій Шептицький. Са сторінка завдань музею важна, бо 1) деревляне будівництво минулих часів зачало помітно щезати в останні часи, бо 2) воно являється гарним свідком і плодом самостійного естетичного смаку й артистичного майстерства теслі-Українця і 3) повинно стати для будучих поколінь разом з іншими пам'ятками культурно-національного творчого життя Галицької України жерелом нових творчих переживань і творін на полі будівництва, як і артизму та й історичних наук.

І саме гарний набуток цього відділу музею становить збірка рисунків давніх галицьких церков архітекта Олександра Лушпінського. Тонкий естет з природи, звернувши він на них свою увагу ще як студент львівської техніки, де найшов підмогу й захопту з боку свого професора Івана Левинського. Ціла збірка Лушпінського перейшла в 1911 р. на власність Українського Національного Музею.

На підставі вистави, нарисів і вказівок самого автора рисунків можна подати такий образ українського церковного будівництва в Галичині. Найдавніші деревляні церкви Галичини відносять ся переважно до другої половини XVII в. Старші церкви з невеличкими виїмками не заховалися до наших часів. Однак дані малярства, визерунку та психології артистичної творчості вказують на те, що існуючі найдавніші деревляні церкви Галичини подібні і до своїх ровесниць, які щезли, й до церков XV—XVI вв. Видно то передовсім у горах, де так постійно зберігають ся риси дуже

глибокої старини і в мові і в побуті і в переказах гірняків, а се тільки підтримує думку про непереривність і сільний церковний тип даної території.

Основа всіх тих церков одна — квадрат, з перевагою комбінації декількох квадратів, яку зводять деякі дослідники до форми давньо-византійського чотирокінчастого хреста. Відповідно до їх зверхнього виду можна поділити їх на подільські, гупульські, бойківські і лемківські церкви.

Подільський тип нагадує нам поперед усього не особливо високі, але широкі византійські святині, прикрашені деколи як у долішнім, так і в верхнім поверсі, — галерією і стовпцями. Накриття церкви — намет, цибуля або острокінчастий шолом. У містечках, більших селищах і колишніх монастирях ділять ся ці церкви на — головну долішню і трохи меншу горішню з входом до неї через надвірні східці більше на північ від головного входу (прим. церква св. Юрія у Дрогобичі).

Гупульська церква відрізняється особливо тим від усіх інших, що вона цілою своєю масою міститься у кубі — вона так само довга, як широка й висока. В ній дивує нас тонке майстерство теслі-будівничого. Накриття церкви виключно наметове.

Найбільшою різноманітністю і багатством творчої фантазії відзначається бойківська церква. В ній подивляємо невпинне стремління майстра в гору, куди він спинається поверх за поверхом, деколи й до девятого поверха. Глядячи на таку церкву, що притулилася седець на невеличкій мураві межи срібно-темними ялицями в підніжжя високого гірського хребта, видець мимовільно одушевиться гармонійною злукою творіння селянської сокири та прегарної будови природи.

Лемківський тип церкви відрізняється під попередніх тим, що він злучив скромну церковцю на два спуски з високою готичкою вежею — дзвіницею, що являється рівночасно в своїм долішнім поверсі церковним притвором. Деколи широка основа вежі огорне цілий зруб церкви й утворить тим робом покриту галерію довкола церкви (прим. Липовець у дуклянським провалі). І в с'єм випадку помітно збігають ся явища мови, побуту й будівництва гірняків західних Карпат. Лемки живуть на самій південно-західній границі Галицької України, в пасмузі переходу від українства до Словаків і Поляків з готичким стилем у церковній архітектурі.

Са розмаїтість архітектурних типів цілком не перешкоджає внутрішній єдності основного плану й обрядового розкладу поодиноких частей церкви. Навідворот вона усуває нудну одноманітність. З другого боку Галицька Україна дуже користно вирізняється своїм церковним деревляним будівництвом від сусідних деревляних костелів Угорщини, Словаччини, Моравії і Шлеску. Багатством захованих пам'яток і живучістю давніх форм вона може стати нарівні зі скандинавською, а деяке спорідненне виказує тільки з церквами російської України. Так наскрізь оригінальне українське церковне будівництво в Галичині.

Що тикаєть ся самого архitekта Лущинського, — то, хоч він основно познайомлений з давньою архitekтурою, не копіює її; як він живе й розвиваєть ся, так разом з ним розвиваєть ся і його творчість. Сучасний архitekт, що любить і византійську святиню і готичку, що одушевляєть ся красою рідної околиці і богатетвом народньої творчости, що

знає психологію простого селяньського естетизму, також творить льогічно: деревляну святиню з дерева для села, а камінну з каменя для міст з каменцями. І краєвид і льогіка матеріалу й характер народнього побуту й місцеві умови — все те складаєть ся на плян і його здійсненне у проєктах Лущинського.

Німецька преса про українську справу.

За останніх декілька місяців назбирало ся у нас багато інтересного матеріалу з сеї області, який у кождім разі становить лише дрібну частину того, що дійсно писано в німецьких часописах про наші справи.

Передовсім треба звернути увагу на цілий ряд політичних статей, писаних часто визначними німецькими політиками, в яких обговорюєть ся українське питання та його міжнародне значінне.

Дня 12 лютого появилася в берлінській часописі »National-Zeitung« стаття визначного німецького політика Ернста Бассермана п. з. „Українська держава“. Автор, член німецького парламенту, підносить на вступі з докором те, що німецький нарід замало займав ся перед війною українською справою, й оповідає, як він сам зовсім принадково перед роком познайомив ся перший раз з нею. Кількома ризкими чертами характеризує він далі історію України й її теперішнє положенне і переходить до визвольних змагань українського народу. „Сьогодні — пише він — мріють на Україні про свободу й відірванне від Росії, про створенне самостійної української держави та справді ми Німці маємо всяку причину відносити ся до сих змагань з повною симпатією.“ Далі подає автор розміри й границі будучої української держави, підчеркує існуванне усіх природних умов її існування, а згадуючи про діяльність „Союзу визволення України“, кінчить статтю такими теплими словами: „В народі, котрий державна російська власть старала ся століттями здавити, повстають нині провідники, які не дають ся відстрашити небезпеками й які зовсім справедливо розуміють, що треба вхопити пригідний момент, визвати земляків до боротьби за велику справу вітчизни та визволити країну зпід російської деспотії. А німецькі симпатії стоять у таборі Українців. Бажаємо їм в їх визвольній боротьбі частя і побіди.“ — Ту саму статтю подали між иншим також часописі »Hamburger Correspondent« і »Hannoverscher Courier«, тешиньська »Silesia«, »Bulgarische Handelszeitung« (Софія) і ин.

В берлінській часописі »Der Tag« появилася дня 21 лютого стаття д-ра Альфреда Нессіа п. з. „Народ Мазепи. Українське питання в російськїм освітленні“. Автор займаєть ся відношеннем російських політичних партій до українського руху та наводить для ілюстрації витяги зі статей „Нового времени“ про становище Українців у часі теперішньої війни. Стаття написана живо, але з деякими фактичними недокладностями. Автор підносить на закінченне політичну вагу українського питання і значінне побіди Австрії й Німеччини для його корисного порішення.

Дня 23 лютого помістив віцепрезидент австрійської палати послів, визначний провідник австрійської соціальної демократії, Енгельберт Пернерсторфер, в часописі »Berliner Tageblatt« нову статтю в українській справі п. з. „Українська проблема“. Автор підчеркує також мале заінтересованне Німеччини справами європейського Сходу, що даєть ся болючо відчувати саме в часі сеї війни. Ставляючи як конечну ціль війни розбитте російської імперії і відірванне від неї чужоплемінних західних окраїн, підносить він на першій місці потребу створення самостійної української держави. „Всім поневоленім народам Росії ми признаємо свободу та самостійність. Але коли тут ми говоримо особливо про Українців, то причина того ясна. Створенне самостійної України відділить Московщину від Чорного моря і закінчить остаточно її мрію про Чорне море“. Автор обговорює далі питання про зрілість українського народу до

державної самостійности. „На всякий випадок — висловлюєть ся він — не буде українська самостійна управа гіршою від московської. Те, що Українці мужицький народ, не є ніяка перешкода до самостійности“. Далі підносить він з натиском тісні культурні звязки українського народу з Заходом і його незалежність від східної московської культури. „Якби ні скінчила ся війна, — кінчить автор свою статтю — українська проблема буде жити так довго, поки не буде розвязана“.

Часопись »Allgemeiner Tiroler Anzeiger« (Інсбрук) помістила в числах з дня 16, 20 і 25 лютого широку статтю п. з. „Українці й русофіли. Історично-політичні уваги“, підписану криптонімом Silesius. Стаття присвячена виясненню розширюваних з початку війни навмисно клевет про зраду українського населення в Галичині. Виходячи з того становища, що такі клевети могли находити віру в західних краях Австрії лиш тому, що широкі круги тамошнього населення не знають майже нічого про дійсні відносини в Галичині і змагання Українців, автор дає читачам широкий і всесторонній огляд української справи.

По змальованню історичної минувшини українського народу, переходить до зображення життя і змагань його в Росії й Австрії та зупиняєть ся притім головню над виясненнем різниці між москвофільством й українством. Автор вияснює причини й тенденції москвофільського руху, відношенне до нього Росії та Поляків і протиставить їм змагання Українців. Тут дає він перегляд українського руху в Галичині, його непримиренну, тяжку боротьбу з москвофільством і представляє вкінці дійсне становище Українців в часі сеї війни, яке заслугоує на повне признанне і симпатії: „Дай, Боже, — кінчить автор, — аби сей нарід не зносив терпіння сеї війни надурно, дай, Боже, щоб Українці могли по війні розвивати ся свобідно й без перешкод і працювати спільно в сильній, зєдиненій Австрії!“

В часописі »Göttinger Tageblatt« появилася дня 25-го лютого стаття п. з. „Найважнійша протиросійська проблема“, в якій обговорюєть ся українське питання з приводу проти-українського виступу Сазонова в російській Думі. Стаття представляє вагу самостійної української держави для політичної будучности Європи. Автор послугоуєть ся притім обговореною вище статтею Пернерсторфера з »Berliner Tageblatt«-у.

Берлінська часопись »Deutscher Kurier« з дня 26 марта принесла статтю п. з. „Українське питання“. Автор статі, підписаний буквами Г. Ш., вияснює значінне української справи й обговорює між иншим докладно німецьку брошуру д-ра Евгена Левицького п. з. „Україна життєвий нерв Росії“. Він підпирає гаряче домаганне створення самостійної України та висловлюєть ся на закінченне про се так: „Визволенне України та відєуненне Росії від Чорного моря видаєть ся і нам Німцям одиноко розумною, хоч і радикальною, розвязкою східно-європейського питання. Треба її вложити гаряче на серце нашим дипломатам!“

В визначній берлінській консервативній часописі »Neue Preussische (Kreuz-) Zeitung« появилася дня 4 грудня м. р. стаття д-ра Володимира Кушніра п. з. „Галицькі Українці й війна“, присвячена виясненню справи т. зв. зради українського населення у Галичині. Автор представляє дійсне становище українського народу та стверджує, що серед українського населення у Галичині нема русофільського руху, тільки існувала русофільська пропаганда, ведена ро-

сійським правительством, яке старалося при помочи корупції викликати для себе прихильний настрій серед населення не лиш українського, але й польського. — Той самий автор помістив дня 4 грудня м. р. в берлінській часописі «Tägliche Rundschau» статтю п. з. „Збирання руських земель“, в якій вияснює отсю історичну місію російських царів і виказує, що цілю Росії в теперішній війні є довершення останнього акту сеї місії — знищення останнього заборолу українського руху в Галичині. — Віденська «Deutsche Presse» помістила дня 6 лютого статтю того самого автора п. з. „До настрою на Україні“, яка вияснює настрій серед українського населення на російській Україні.

Українські товариства й організації у Львові в часі російської інвазії.

Повітове Товариство кредитове. Урядувало цілий час; провадив його дир. Стефан Кульчицький.

Достава. Урядувала цілий час. Немає великих шкід; забрали сокільські і січові прапори.

Народна Гостинниця. Урядувала цілий час; провадив дир. Пащак. Каварня і реставрація були замкнені; готель був постійно повний і приносив добрі зиски.

Народна Торговля. Головний склад у Львові йшов добре та приносив зиски. Деякі сфери скористали з влади, яку мали, й грозили „Народній Торговлі“ замкненням, як що з управляючої ради не усунуться деяких її членів і не приймуться на їх місце москвофілів, які б мали рішучий голос у справах товариства. Рівнож домагалися, щоб і дирекцію збільшити двома москвофілами, й обіщували зате крім заповнення існування товариства також мільйонні доставки. Однак управа „Народної Торговлі“ не згодила на ті пропозиції і діждала щасливо дня увільнення товариства від заходів опікунів москвофілів. До того треба додати, що сама управа товариства не входила з згаданими людьми в ніякі переговори.

Провінціальні склади потерпіли страшно від московської інвазії. Поки-що є такі вістки. Камениця і склад у Снятині спалені, склади в Сяноці, Мостисках і Бродах розграблені цілком, а в Стрию, Дрогобичі, Городенці і Станиславові в часті. Склад в Рогатині згорів. Усі ті шкоди спричинили російські війська.

В канцелярії дирекції перевели московські жандарми ревізію. Не знайшли нічого для себе, все-таки арештували дир. Заячківського, хоч і в нього не найдено нічого протиправного. Вивезено далі начальника складу в Тернополі д. Турина, торговельних помічників Стрільчика й Плавюка, навіть торговельних учеників Собчишина, Бородайкевича й Барну. З камениці „Народної Торговлі“ в Самборі здерто пам'яткову таблицю святкування ювілею столітніх уродин Тараса Шевченка й стягнуто з товариства 10 карбованців титулом коштів за сю операцію, бо управа складу спротивилася приказові, щоб сама здійняла сю таблицю. Вкладникам на книжечки виплачувала „Народна Торговля“ без огляду на мораторію все бажану квоту

Берлінська часопись «Vossische Zeitung» приносить в числі з дня 8 лютого статтю д-ра Євгена Левицького п. з. „Український нарід“, в якій автор подає відомости про Україну, її межі, населення, історію, природні багатства та мале положення українського народу в Австрії і Росії. — Сю статтю передрукувала дня 11 лютого часопись «Reichenberger Zeitung». Той-же автор помістив дня 15 лютого в часописі «Berliner Tageblatt» статтю п. з. „Тарас Шевченко“, в якій на тлі історії українського народу представлена постать нашого Кобзаря та його значіння для України. До статті доданий для ілюстрації німецький переклад „Заповіту“ й уривок зі „Сну“ (переклад Артура Боша).

в коронах. За час російської інвазії виплачено над 130.000 кор. Див. ч. 41 „Діла“.

Сільський Господарь. З причини виїзду „Земельного Банку“ не можна було нікому з урядників загалом виплачувати платні так, що всі урядники через цілий час окупації не мали ніяких засобів до життя. З урядників позісталися: Величко, Творидло, Лисий, Бойко, Ванчицький і ред. Кахникевич. Бойко був зайнятий через якийсь час Липецького при довозі дров, а Ванчицький ходив деколи на роботу до пекарні або рубати дрова; інші були без зайняття. Російські влади, як иншим товариствам, так і „Сільському Господареві“ приказали перервати діяльність, однак позатим не мішалися до нього. В локалі „Сільського Господаря“ жив в одній половині Ванчицький, в другій жінка возного з дітьми так, що Москалі не могли тут мешкати й тим самим не мали нагоди знищити або забрати документів і меблів.

Урядники сходились часто в локалі товариства, однак не могли зачати ніякої роботи, бо боялися усе ревізії, та знищили все, що могло спричинити московську нагінку. Машини до писання позабирали до хат. Матеріальне положення урядників було не до позавидовання. З членів головної ради лишився у Львові надінженер Корнеля. По увільненню Львова був стап урядників такий. У Львові був Величко, Творидло взятий до війська, але подав прошення о звільненні, Лисий при У. С. С., Бойко й Ванчицький відправлені, возний при війську, Рудий в Санкт-Вайті над Гляном у Каринтії, касієрка в Празі, а дир. Струк іще від осені 1914 р. в війську. З двох Чехів один відай у війську, а другий в бюрі „Сільського Господаря“ у Відні.

Союз збуту худоби. При втечі забрав дир. Іжицький всю готівку з собою, а функціонари могли роздобути дещо гроша хіба з полишених засобів. Директором був опісля якийсь час Творидло. Далі звинули „Союз“ цілком; масарню і склепи замкнули. По повороті австрійських військ орудував масарнею Чех Сук.

Союз спілок торговельних. З директорів полишилися Липецький і Герасимович, по втечі з полону. Союз замкнено, як і всі інші товариства. По увільненню Львова приїхали до „Союзу“ др. Кормош і Коренець.

Вісти.

Промова А. Александрова з приводу інтерпеляції про українську пресу.

Подаємо за „Рѣчь“ ч. 237 29 серп. ст. ст. промову А. Александрова з приводу інтерпеляції про українську пресу в цілости.

Як що наша вітчизна прийшла до того, до чого вона прийшла, — говорив він, — то се залежало не тільки від того, що ми в минулім, коли був час у нас, не подбали про воєнну готовість, але й тому, що ми систематично нищили себе на полі внутрішньої політики. Не тільки тому,

що наш нарід у цілім його складі був політично гноблений, але й ще тому, що наше правительтво в XX віці не могло дійти до ідеї правної держави. Мільйони горожан, мільйони російських підданих воно поневіряло як ізгоїв. Воно систематично їх озлоблювало, воно не шанувало культурних вартостей, які набувають ся не під впливом держави, а під впливом цілого збірного складу історичних і психологічних переживань. Ми будемо голосувати за сею інтерпеляцією, бо ми переконані, що наша вітчизна тільки тоді може бути м'яка й сильна, коли всі права горожан будуть шанувати й в тім числі будуть шанувати права на культурне й національне самоозначення (Виклики зліва: Правда). Нема більшого злочину, панове, як зазіхати на мову й особливості національної культури. Ніодін нарід не знає того гіркого почуття, як велика галузь руського племені — український нарід, котрому не признають ніяких культурних вартостей. Йому відмовляють то, що признають иншим народам. Його бойкотують, його дразнять, його ображають. Тому ми думаємо, що обовязок не тільки державної мудрости, але й державної справедливости признати то, що існує. Ще перед війною українська преса як-так існувала. Але в часі війни мимо того, що українська мова й українська культурна думка означили своє відношення до війни в строго патріотичнім напрямі, розпочав ся повний розгром усіх українських інституцій і повна ліквідація української преси. Як посол одної з українських губерній, я обовязаний засвідчити, що се викликає почуття найглибшого обурення і не в одних тільки українських кругах, а в усіх тих горожан Росії, в котрих ще не цілком убито й не вмерло почуття елементарної справедливости. Ми в свій час протестували проти сеї провокаційної політики. Ми думали, що се в державнім змислі удар в наше серце. Ми висловлювали се, коли внесено інтерпеляцію в справі Шевченка, й говоримо се й тепер. Як що ви хочете бути справедливими, як що ви дійсно любите Росію, ви повинні признати українському народови право на його слово. Се слово повинно бути в народній школі, в місцевім суді і в усіх місцевих заведеннях. Як ви дійсно вірите в konieczність культурного відродження народніх мас і зосібна російського народу, ви повинні зрозуміти, що культурне відродження не можливе, як що ви переслідуватимете рідну мову. З усіх тих оглядів ми приймаємо інтерпеляцію й думаємо, що правди та погляди, котрі ми висловлюємо, так основні, так зрозумілі кождому людському серцю, що й Державна Дума повинна прийняти сю інтерпеляцію (Оплески лівиці).

Евакуація Київа.

В „Кіевск-ій Мысли“ надруковано таке оголошення головного начальника інтендантури армії південно-західного фронту: 22-го сього серпня (ст. ст.) відбула ся під моїм предсідательством у місті Київі нарада при участі представників усіх урядів і заведень міста, на котрій постановлено:

1) Хоч у найближшій будучности не грозить місту з боку противника безпосередня небезпека, все-таки вже тепер треба поробити рішучі заходи проти дальшого переповнення міста й його околиць.

2) Втікачі та ладунки, що переходять через Київ, мають без перестанку їхати на лівий беріг Дніпра й далі у глибину держави.

3) В Київі повстали в часі війни величезні склади й місто переповнене не тільки втікачами, але й евакуованими державними й иншими закладами та науковими заведеннями, а тому треба їх безпроволочно вивести з міста й вислати на лівий беріг Дніпра в порозумінню з відповідним начальством.

4) Згромадження в місті Київі втікачів, котре відбило ся інфекційними захорваннями, особливо серед дітей, а також величезне запотребованне приміщень для задоволення потребам фронтової армії — вимагають перенесення наукових заведень на лівий беріг Дніпра, в глибину, щоб зайняття в наукових заведеннях могли відбувати ся правильно.

5) Розпочати енергічні заходи проти розширювання зловмисними людьми фалшивих поголосок що до воєнних по-

дій і нерідко з заміром зиску при скуповуванні продаваних за безцінь річей. Зближення противника не представляє в найближшій будучности небезпеки для міста, а як що вона зайшла-б, повідомить ся про се людність у своїм часі.

6) Щоб упорядкувати рух залізними дорогами й Дніпром, закладаєть ся особне бюро, куди й мають звертати ся ті, що бажають тепер виїхати з міста. Про відкриття діяльності бюро повідомить ся.

7) Щоб уникнути ріжних толковань, стверджуєть ся, що при евакуації примусове виселення обовязкове тільки для здорових, здатних до військової служби муштин у віці від 17 до 50 року; муштини в віці понад 50 літ, жінки й діти можуть на бажання зістати ся на місцях.

8) При евакуації нищать ся тільки ті будови, що перешкоджають діяльності військ або можуть бути пожиточними для противника.

9) Усі уряди мають зараз предложити списки мастрків тому, що завідують переєвуванням військ (Елисаветинська, вугол Катерининської, No. 18/8), згідно з даними останнім вказівками що до висилки призначеного товару в середину держави з хвилею проголошення евакуації.

10) В разі, як зайшла-б потреба евакуувати місто, повідомить ся про все в своїм часі, а до того часу нема підстави нарушувати буденне життя.

11) Мідь усякого роду віддавати до київського артилерійного складу (Міліонова вул. No. 8) за посвідками ваги.

Підписав: генерал піхоти

Маврін.

В звязку з тим подають „Русскія Вѣдомости“ в ч. 200 з 30 серпня ст. ст. три дописи. В першій з них читаємо: Київська Дума по дводневних засіданнях прийняла постанову: Городська управа має лишити ся у Київі до останньої спроби й поробити заходи, щоб вивести з Київа евакуовані туди заведення. З огляду на недостачу дрібної монети запровадити бони, в разі евакуації Київа забезпечити дальше функціонування міських підприємств, заведень, водопроводу, каналізації, електричної стації, шпиталів, аптек, захоронок, огневої команди, полишивши необхідний склад урядників і достаточну кількість матеріалів. Для управи міста після евакуації треба заснувати горожанський комітет; організацію міліції й горожанського комітету поручено загальноміському комітетови. Далі постановлено ще ряд мір що до вивезення напоїв, видалення злочинців і т. д.

З другої дописи довідуємо ся, що населення Київа повідомлено про можливість, що незабаром зявлять ся коло Київа над таборами пробні злети аеропланів. В звязку з масовим виїздом із Київа купці займають ся поганого спекуляцією кошами та рогіжками. Кіш, що коштував недавно три рублі, продаєть ся тепер по 20 рублів і дорозше. Ціни за матеріал до опакowania стали вдсятеро більші. Загрожуючо починають щезати засоби поживи. Купці відповідають, що не бажають ризикувати замовлюванням нових товарів. Срібна монета по давньому никне. Стали пропадати папірові рублівки й навіть трирублівки; се викликає загальне невдоволення.

В третій дописи доносить ся, що відбулись наради залізнично-дорожньої адміністрації, щоб упорядкувати відїзд із Київа, котрий має тепер дуже хаотичний характер. Настрій Киїян й на далі піднесений і нервовий.

Протест чернігівського губернатора.

Місцева чернігівська адміністрація вмшала ся декілька разів у права чернігівського земства. Між иншим місцевий губернатор запротестував проти постанови минулорічних земських зборів признати губернській управі кредит 2500 руб. на видання альбому на пам'ятку минулого століття від дня уродження Тараса Шевченка. Опротестовану губернатором постанову подано на розгляд губернського земського присутствія, яке згодило ся з протестом. Сьогорічні земські збори на підставі наведених у рефераті покликунь на закон і на ухвалі сенату дали повновласть управі внести на постанову присутствія скаргу до сенату.

Українські шкільні книжки.

Російська інвазія до Галичини й Буковини принесла нам великі втрати в українських книжках, а особливо в шкільних підручниках, які залюбки нищили російські влади. Великі втрати понесло між иншим австрійське видавництво шкільних книжок у Галичині. Москалі, займивши льокаль Видавництва в галицьким Намісництві, понищили

З української літературної хроніки в Росії за час війни.

Агр. П. Гавсевич. Про лікарські трави, як їх збирати, сушити і продавати. З малюнками. Бібліотека Рілл: №. 12. Ціна 6 коп. Київ, 1914.

Л. Жигмайло. Михайло Коцюбинський (спроба характеристики). Катеринослав, 1915. Стор. 32. Ціна 8 коп.

М. С. Кононенко. Свекруха. Поема. Ціна 15 коп. Вид „Метелик“. Лубни, 1914.

М. С. Кононенко. Нещасне кохання. Поема. Видання друге. Видавн. „Метелик“. Лубни, 1914. Ціна 10 коп.

М. С. Кононенко. Покута. Легенда. Видавн. „Метелик“. Лубни, 1914. Ціна 10 коп.

М. С. Кононенко. Мати. Поема. Видавн. „Метелик“. Лубни, 1914. Ціна 8 коп.

— Якийсь І. Боригорець видав в Єлисаветгороді книжку українських віршів „Борба за Славян і за народні права“. Автор заявляє у часописних оповіщеннях в єлисаветгородським „Вістникъ Юга“, що вірші „присвячені нинішній великій війні“.

— Як доносить „Рідний Край“, талановитий український письменник Грицько Григоренко приготував до друку другий том своїх оповідань, що друкувалися у своїм часі на сторінках „Літературно-Наукового Вістника“, „Рідного Краю“ і „Молодої України“.

— Вийшов у Москві „Український Науковий Збірник“, що містить у собі статі і матеріали з історії України, історії української літератури й етнографії українською мовою. Передплату на нього 1 руб. 50 коп. приймала контора „Укр. Життя“.

— Український „Гурток“ у Полтаві постановив на зборі, що відбувся 5 квітня ст. ст., приступити до видання „Українського декламатора“ й артистичних карток з портретами учасників-артистів „Гуртка“. Видання поручено управі „Гуртка“.

— В. Винниченко скінчив великий роман „Хочу“, що появиться рівночасно українською і російською мовою.

— В перекладі з української мови вийшов т. VI Оповідань В. Винниченка, видання „Московского Книгоиздательского Товарищества“. — Той самий український белетрист надрукував у червневій книжці „Ежемесячного Журнала“ початок великої повісті „Босяк“ в авторським перекладі з рукописи.

— Роман українського письменника В. Винниченка „Къ своимъ“ (По свій), друкований протягом 1912 р. на сторінках „Завѣтовъ“, виходить в російським перекладі особною книжкою у видавництві „Московского издательства“.

— В перекладі з української мови на російську приготувано до видання „Московское Книгоиздательство“ роман українського письменника В. Винниченка „Божки“. — Роман уже вийшов в авторським перекладі як 7 і 8-ий томи збору писань В. Винниченка в перекладі на російську мову.

— В „Вістникъ Европы“ (кн. VI) надруковані в перекладі з української мови Л. Д. оповідання Грицька Григоренка „Отець“ і Василя Стефанюка „Осень“.

українські видання й повикидали решту до пивниць і комірок, думаючи, що „хахляцькі“ книжки не потрібні і можуть придати ся хіба на макулятуру. Як доносять польські часописи („Wiek Nowy“, ч. 4288 з 30 вер. с. р.), щойно тепер упорядковано магазини Видавництва та зіставлено втрати на суму 20.000 корон. Видавництво шкільних книжок порозсідало вже до книгарень українські видання, яких недостача всюди давала ся сильно відчувати.

— В лишневій книжці „Вістника Европы“ надрукована повість „Предокъ“ М. Грушевського в авторським перекладі з української мови.

— Кооперативна популярна часопись Муравейникъ — Комашня, що виходила досі в російській й українській мові, виходить в 1915 р. тільки в російській мові під назвою „Муравейникъ“.

— „Книгоиздательство писателей“ в Москві приготував видання оповідань Юрія Федьковича в перекладі з української мови. Перекладу доконав покійний Златовратський.

— В перекладі з української мови на російську вийшли в видавництві Д. Єзімова „Отклики“ — Три розкази“ Б. Грінченка. Переклад Н. Перелигіна, рисунки А. Кучеренка. Ціна 15 коп.

— Христя Алчевська випустила невеличку книжечку віршів „Изъ галиційской и нашей литературы“. Рецензент харківського „Утра“ (з 31/III) так говорить про книжку відомої української поетки: „Малий золотник, та цінний; в ній (книжці) всього п'ять прегарно переложених з української на російську мову віршів, але вони задля своїх високих вартостей незрівняно цінніші від багатьох грубих томів нашої поезії fin de siècle“.

— „Земское Дѣло“ помістило цілий ряд рецензій Михайла Могилянського на популярні українські брошури про земство. І так у №. 21 за 1914 р. подана рецензія на брошуру П. Чижевського „Про земство та як обірати земських гласних“, Київ, 1914; в №. 18 за 1914 р. — рецензія на брошуру В. Яворського „Про земство“ (Коли і як його завести, як впорядковано і яка поміч од його), Київ, 1914; в №. 2 за 1915 р. — рецензія на брошуру К. Голицинської „Земська страховка і яка від неї користь“. Птб. 1914.

— Полтавська Наукова Архивна Комісія випустила цінний збірник, котрий зложив П. Гнідич: „Матеріали по народній словесности Полтавской губернии. Роменскій уѣздъ. Вып. I. Пѣсни обрядовыя“. З картою повіту й 20 рисунками в 13 таблицях. Автор зробив протягом 1913—1914 рр. коло 2000 записей, котрих видання розділено на чотири випуски. Перший випуск містить у собі: весільні пісні, плачі, веснянки, петрівки, купальні пісні, колядки, щедрівки, засівальні і показчик.

— В IV т. (з ч.) видань Київської Археологічної Комісії надруковані „Акты, относящіяся къ эпохѣ Богдана Хмельницкаго“, під редакцією Івана Каманіна та з його вступною статією „Участіе кожно-русского населенія въ возстаніи Богдана Хмельницкаго“.

— Як доносить „Український Науковий Збірник“, В. Модзалевський і П. Савицький приготувано до друку перший випуск задуманої ними роботи „Очерки искусства старой Украины“, в якім описані архітектурні й інші пам'ятки Чернигова козацького періоду. Текст буде ілюстрований. В дальших випусках буде описаний матеріал, що переходить ся у знімках або оригіналах в інших містах Чернигівщини.

Світова війна.

(Огляд подій від 21 вересня до 5 жовтня 1915).

До мілітарних успіхів сеї осені можуть центральні держави долучити дві повні значіння побіди на „бічних фронтах“, себто на фінансовім і дипломатичнім полі. Рівночасно з нечуваним досі успіхом третьої німецької воєнної позички треба зазначити велику дипломатичну поразку наших ворогів на Балкані, через що розвиток подій на однім з найважнійших теренів світової війни ввійшов в цілком нову фазу. Хоч наші противники ніколи не легковажили собі нашої мілітарної сили, то знову що до фінансової й господарської відпорности центральних держав віддавались вони все ілюзіям, які отсе так немилосерно розвіяно. Надійшов час, коли ворожі нам держави зрозуміли ясно, що не можуть уже більше числити на те, що голод, нужда й нові армії нейтральних допоможуть їм до побіди, й вони починають уже самі в „нейтральних“ американських міліардерів просити запомогі! Яке се унокоренне передусім для так гордої ще недавно на свої „срібні кулі“ Англії! А й на воєннім терені наші противники не можуть похвалитись якимись поважними успіхами. На східнім фронті рішила російська воєнна управа, коли болота Припеті могутим клином розділили маси військ на дві часті, лишитись на півночі в дефензиві й безупинним подаванням назад старатись зискати на часі, а натомісць у полудневій часті свого прірваного фронту перейти до сильної офензиви. Одначе коли Москалі опустили Вільно й хотіли відійти в північно-східнім напрямі, часть армії фельдмаршала Гінденбург'а, яка посувалась здовж залізничої лінії Вільно—Двинськ, звернулася на полудне й загородила їм дорогу на лінії Воряни—Сморґонь—Молодечпо. Тому, що грозило цілковите окруження, російські війська ставили ся до боротьби й лише зручним киненням переважаючих сил на незвичайно небезпечну для себе німецьку позицію в околиці Молодечна вєпіли вони промостити собі відворотну дорогу в напрямі Минська. При тій нагоді стало відомим, що армія генерала Айхгорна в попередній битві під Вільном взяла до неволі 22 тисяч Москалів, здобула три гармати й 79 машинових крісів. Не даючи йому ані хвилі відпочинку, армії центральних держав заатакували ворога, що подав ся на лінії Золи—Траби—Новгородок—Крашин і нанесли йому багато страт. Тимчасом самий край правого німецького крила, що находив ся в околиці Пинська, мусів уже 22 вересня подати ся назад перед переважаючими російськими силами поза канал Огінського й Яселду. Сей російський протинаступ розпростер ся також далі на північ, захопив 30 вересня групу баварського принца Леопольда й посунув ся аж в околицю Вілї, де розпочались поважні боротьби. На скрайнім лівім крилі Гінденбург'а між Мітавою і Фридрихштадтом положення не змінене. Німецькі операції в околиці Двинська поступають успішно наперед; 29 вересня удалось німецькій кінноті відкинути російські сили в озера на схід від Веселова.

На полудне від багон узяла справа дуже корисний оборот. Як відомо, Москалі зібрали з початку великі сили, які стягнули з околиці Рівного й також з північної часті фронту над Серетом, і зачали демонстративну офензиву в напрямі Стрини. Одначе коли їх старання переломити галицький фронт не мали жадного успіху, перекинули вони головні сили військ на Волинь проти нашого лівого крила над Іквою, яке було приневолене подати ся хвилево на західний беріг Стиру. Великі російські сили зачали напирати на наш волинський фронт здовж залізничої лінії Рівне—Ковель, а з околиці Пинська надтягнули

маси російської кінноти. В геройських, довгих боротьбах удало ся союзним військам відперти незвичайно сильні наступи ворога, особливо в околиці горішньої Ікви й коло Ново-Алексинця — й 26 вересня Москалі були приневолені покинути свої позиції на північний захід від Дубна й над Стиром коло Луцька. Тому, що грозило окруження зі сторони армії генерала Лінзінгена, котрий прийшов на поміч австрійським військам й обійняв провід в операціях, подали ся Москалі знову за Путилівку й за Кормин, де від 29 вересня ведеть ся успішна для союзн. боротьба.

Москалі боронять ся хоробро. Також атакувати вміють вони з бравурою. Одначе вони вже не в силі, як при дефензиві, так і офензиві осягнути якихсь тривалих успіхів. Мілітарний осередок тяжкості вже надто пересунув ся на користь союзників. До московських невдач причиняють ся немало сумні відносини в найвищій воєнній управі. Бо й хто-ж властиво проводить тепер цілою російською армією? Номінальний провідник армії царь Микола мусить усе брати участь в міністерських конференціях, генерал Рузький, його заступник, все ще стоїть на чолі своєї групи й до того має двох поважних суперників в генералі Димітрієві та шефі штабу Алексєєві. Правдоподібно кождий з них на власну руку видає прикази, а команданти поодиноких армій, які не знають, кого властиво слухати, роблять все на власну руку. Через се осягають вони в поодиноких випадках хвилеві тактичні успіхи, але се не змінє зовсім факту, що наслідком анархії в початковій воєнній управі загальне положення російської армії на очах погіршуєть ся.

На західнім операційнім фронті перейшли Французи й Англіїці 24 вересня до офензиви, котру віддавни вже заповідали й дуже старанно приготували. Після кількадевного страшного артилерійського вогню заатакували вони німецькі позиції головно на трьох місцях, а то коло Інери, далі між Армантієр й Ара (на полудневий захід від Ліль) і в Шампанії, отже в околицях, які нам добре знані з давніших боротьб.

Розпочались страшні змагання. Противникови вдалось, правда, відкинути одну німецьку дивізію коло Лоос назад, зайняти 25 вересня так популярне нині село Суше, з якого вже й сліду немає, і приневолити також одну німецьку дивізію між Prosnes і Aisne (Шампанія) після 79-годинного вогню гармат 25 вересня податись на другу оборонну лінію, але на тім скінчилось. Далі не посунулись союзники ані на ступінь наперед, противно зручними протинаступами Німці відбили назад часть терену й узяли багато в полон. Офензива союзників ще не покінчена. Особливо в Шампанії старають ся Французи, котрі мабуть краще до неї приготувались, переломити німецький фронт, але мусять усе подаватись назад з великими стратами, а Німці починають уже переходити до протинаступів. Як що приглянемо ся результатови тих могутих боїв на західнім фронті, побачимо, що союзники коштом незвичайних жертв у людях й амуніції осягнули, правда, декілька місцевих успіхів, але в жаднім місці не вдалось їм переломити залізного німецького перетеня.

На дарданельським фронті не зайшло в останнім часі нічого нового. Війська союзників усе ще стоять у трьох групах коло Анафорта, Арі Бурну й коло Седіль Бар перед могутими позиціями Турків і ждуть — божого милосердя. — Незабаром настане там період вітрів, що унеможливить усякі воєнні операції.

До найважнійших подій на Балкані належить острілювання сербських позицій німецькими й австрійськими батареями 19 вересня і згадапа вже болгарська мобілізація, що розпочалась 21-го

вересня. За Болгарією пішла також 23-го вересня Греція і зарядила дальшу мобілізацію. Румунія, яка географічно не належить вже до Балкану, захоче все ще вижидати нейтральне становище по думці коронної ради.

Подвійний крок антанти на Балкані, а саме »ultimatum«, яке поставила Росія Болгарії, і грозьба висадження французько-англійських військ на грецькій території в Солуні, се здасть ся вступ до останнього акту воєнних подій.

На італійським фронті пробували наші віроломні союзники після невдалої офензиви коло Флїч у декількох місцях посунутись наперед, однак всюди їх відбито. Одинокий успіх, яким можуть похвалитись, се розбиття гранатами військового шпиталю в Герц 27 вересня, що покрито їх ганьбою на все. Велику страту понесла натомість італійська флота наслідком експлозії, яка знищила один з найбільших італійських кораблів „Бенедето Брін“.

Виказ складок.*

Д. Яків Корнат прислав з Ньюорку від Українського Рев'юційного Комітету на руки д. Андрія Жука 1270 корон, призначених по половині (635 корон) на Українських Січових Стрільців і „Союз визволення України“.

* В попереднім числі зайшла в „Виказі складок“ на „Союз“ друкарська помилка: зам. „Ковалюк“ має бути „Ковалик“.

Бібліографія.

Видання „Союзу визволення України“.

Hofrat Dr. J. Pulu j, Hochschulprofessor in Prag. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung. Wien, 1915. Bund zur Befreiung der Ukraina. Стор. 41. Ціна 80 сот.

Передтим, заки розглядає автор міжнародне політичне значіння України, виймає те та стільки з української історії для орієнтації німецьких читачів, що та скільки потрібне, щоб виробити собі погляд на розріст могутости московського царату після того, як Україна злучила ся з ним цілком добровільно. Представлення того, чим була Москва перед 260 роками, вказує вже разом на те, яке міжнародне значіння має чи може мати Україна в теперішніх європейських відносинах. Через Україну промостила Росія собі дорогу до Чорного моря і Балкану. Проти надмірного зросту московського царату являеть ся найрозумнішою зарадою утворення незалежної української держави. Увільнення українського народу з московської неволі поверне Росію назад на шлях зперед 260 літ, зробить її московською, азійською державою. Куліш (в „Хуторній поезії“) й Катков розуміли вже міжнародне значіння України. В інтересі культури й цивілізації Європи та цілого світа треба визначити сильну границю європейському монгольству, що куди не посуветь ся, несе з собою повне знищення. Тому треба визволити поневолені народи Росії й дати їм можливість вільного розвою їх національного життя і культурної самодіяльности. Але ще важніше забезпечення трівого миру, а се можна досягнути тільки через утворення української незалежної держави. Як державна незалежність України є загалом умовою і ключем європейського миру, так передусім се питання набирає значіння для німецького народу й австро-угорської монархії. Свої докази переводить автор легко й переконуючо; тому його брошура знайде читачів не тільки серед німецької публіки, але й серед іншої, в першій мірі української.

Наших Вп. Передплатників і Посліплатників просимо:

- a) найдальше до тижня поспішити з залеглою передплатою, евентуально її відновити, бо в противнім випадку здержимо дальшу висилку часописи;
- б) при висиланню грошей на відтинку переказу, а де не вільно (напр. з Галичини), одночасно карткою повідомляти, на що гроші висилаєть ся, чи дана адреса постійна, отже чи можна її втягнути в спис постійних передплатників;
- в) при зміні адреси подавати також і стару, а бодай її число, а рівночасно конче надіслати марками 50 с.;
- г) не посилати грошей, ані жадних замовлень на нашу адресу для інших часописей і навідворот, бо за несповнення даних домагань адміністрація не відповідає;
- д) у справах, що дотикають адміністрації або експедиції, просимо не адресувати ані до Президії, ані до редакції, тільки до адміністрації.

Адміністрація.

Українське Слово.

Політична, економічно-суспільна
й літературна газета.

ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ У ЛЬВОВІ.

Видас її відповідає за редакцію: др. Сидір Голубович.

Адреса редакції й адміністрації: Львів, Руська 3; експедиції: Бляхарська 11.

Умови передплати:

У Львові:	У краю і державі:
На рік К 18.—	На рік К 24.—
На півроку „ 9.—	На півроку „ 12.—
На чверть року „ 5.—	На чверть року „ 6.—
На місяць „ 2.—	На місяць „ 2,50

Ціна одного примірника 6 сот., по-за Львовом 10 с.

Institut für Kulturforschung

просить для свого східно-європейського відділу надсилати всі нові українські видання, а також предмети з обсягу української етнографії й домашнього промислу (вишивки, ієрдани, різьби і т. д.) й матеріали з часів сучасної війни (брошури, відозви, листи, спомини, фотографії, акти і т. и.). Інститут радо купить комплекти наших літературно-наукових, наукових і політичних журналів і часописей та просить звертати ся з офертами на адресу інститута:

Wien I., Mülkerbastei No. 10.

Зміст: А. Жук. Союз визв. України. I. — Р. Купчинський. Стріла. бойовий обоз. — Др. Ос. Назарук. Похорон одного з 37-ох. — Р. Купчинський. Стріла. гріб. — Б. Лепкий. Під портретами предків. — П. Карманський. Кривим шляхом. III. — Др. З. Кузеля. Галицькі „емігранти“ в Росії. — В. Темницький. Українська оселя в Іміді — З укр. будівництва в Галичині. — Німецька преса про укр. справу. — Укр. т-ства й орг. у Львові в часі рос. інвазії. — Вісти: Промова А. Александрова з приводу інтерв'єлю про укр. пресу. Евакуація Києва. Протест черниг. губернатора. Укр. шкільні книжки. — З укр. літ. хроніки в Росії за час війни. — Світова війна. — Виказ складок. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Омелян Бачинський.
З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.